

Õppia selts.  
Metsikus

ja

na metmed mund Daniel Prühl'i  
are kirjitatud  
Kõned ja märkused.

—

© 234/

Revisi kirjand ja raamatuse võtmed  
Hans Prühl.

—



Appia felts

Hakkatuses ramato ostmise ja luggemise kasuks.

I

Kes felle feltfise hakkawad, makswad igga üks: üks rubla ~~st koppik~~ fise, ramato ostmiseks. - Selle rakkaka saab ostetud, esiteks: fundinud asjade ja juttoramatuid. - Teiseks: kui feltfi jõud annab; siis Koli ja ka keik waimolikkud ramatud.

II

Need ramatud on siis felle feltfi ommad, ja seiswad ühes koos, agga woiwad feltfi liikmed neid kodda luggeda wia, esiteks üheks nädalaks ja kui ramato surus ja jüggo tarwitab siis kauemaks aiaks. (feltfi arwamise järrel)

III

Agga kui kegi neid ramatuid luggeda tahkab kes feltfi lige ei olle, siis saab neid ilma keelmatta hea melega antud, agga felle kaubaka A: igga nädalaks saab üks koppik kümne pealt makso parritud, kuidas ramat maksab. Agga felle luggemise rakka peab siis ärramaksma kui ramato luggeda wib. Ja kui ramato ärrasikkub, siis maksab ramato hinnast wälja kuidas ramat on rikkunud, kui palju on rikkunud, siis maksab kõik ramato hinnast, agga wanna ramatud ei sa fellegi parrast ommale. -

Arvused: 11 47, 19 59, 35 84, 13 53, 48 77, 5 50, 7 50, 21 00, 6 55, 9 96, 37 48, 449, 7197

Ja ka feltfi lige kui ramato rikkub, maksab rikkumise eest nõnda sammuti kui muudki luggiad. Ja kui ramato potidest weel fedda jüggo ramatuid peaks fada ollema, siis saab felle rikkumise rakkaka uus ramat ostetud,

ja



ja se wanna rikkunud ramat fellele antud kes on rikkunud.

IV

Selle luggemise rahhaka saab, feltsi nou jarrele, wannad ramatud parrantud, ja kui rohkem kokko tullet kui wannade parrandusjeks kullut, siis uusi ramatuid weel jure ostetud.

V

Kui üks innismenne tahkab felle feltsi ulka astuda, siis peab kokke üks ~~raha~~ ~~koopik~~ sisse maksuma, ja saab feltsi nimme kirja illes kirjutud; ja felle makstud rahhaka saab uusi ramatuid jure ostetud.

Selle feltsi ulka võib iggal aial sada illeswoetud.

VI

Kui üks innismenne tahkab seft feltsi lahdi lina, siis ei ja temmale rahha ega ramato jaggo wälja-antud, seft et se feltsi kasjaks jääb.

Olgo siis kui feltsi näab, et se monne isjarralise asja parrast peaks tarwis olemas,

VII

Ta kui kegi tahkab felle feltsi sisse middagi kingida, kas rahha ehk ka ramatuid, siis saab se iggal aial kannuga wastowoetud; olgo feltsi lige ehk monni mu kes kingib. Se saab feltsi ramatusse illes kirjutud, - mis asja ja kui palju ja kes on kinginud. -

Ta kui kingia tahkab saab temmale felle peale üks tanno kiwitung antud, feltsi nimmel

VIII

N<sup>o</sup> 1.

Metsikus oli mõne mehe wahel nouks woetud, feltsi üks wäikene laenoramato. Kogo "Pibliotek" asudata, ja sai siis rikkunud kes felle feltsi tahab hakata tuleb kuuenda kuu 2<sup>te</sup> päwal 1872. Metsiku kooli-maiase kokko, et woiks felle illes üks nou pidata kuida jura woiks asudata. Oli talmeid: Metsikust Daniel Bruhl Gustaw Roopa Kristian Printfelt Aleksander Printfelt ja Madis Wilberg. Wikholast: Mart Mänd ja Kristian Leetberg. -  
Sis sai feltsi seadusjeks tehtud nõnda:

I. Kes felle feltsi hakawad, makswad üks rubla feltsi kasa hakkatuses.

Ta igga aasta kuuenda kuu 2<sup>te</sup> päwal wiiskümend koopik

Selle rahhaka saab siis üks laenoramato-kogo "Pibliotek" asudatud.

Selle feltsi ulka võib iggal aial saada illeswoetud, neid kes enast wiisipärrast illespidawad. - <sup>(1872. 6. 1. ja)</sup> Selts võib ka enesti seft wälja moista, kes enast wiisipärrast illes ei pea. - Kui moni seft feltsi kas isse tahab, ehk moistetud, lahdi, ei ja sisse makstud raha ega ramatuid jaggo pärida.

II. Ramatud on feltsi oma, ja piswad üks: koos; woiwad koodo lugeda wia, agga mitte kauem kui ühheks nädalaks. - Kes feltsi lige ai ole, võib neid ramatuid koodo lugeda wia agga maksab üks koopik kümne pealt kuida lugemise seft nädal, kuida ramat maksab. - Kes ramato asu rikkub, olgo feltsi lige, ehk muud lugid maksab ramato hinna wälja, ja se rikkunud ramat jääb ramato-kogusse.

Lisja: Kui keegi aastajeks lugidaks tahab hakata, maksab aastas wiis-kümend koopik feltsi kasa, ja loeb ramatuid nago feltsi liikmes. (wata N<sup>o</sup> 14 on muudetud)

III. Selts wallib ka enesti seft ühhe wanema "Prestitent" kelle wallituse al kõik on, wallib ka kolm esseisjad, kes nõuupidamise pärrast ni tihdi kokko tulewad kui tarwis on. Üks kord aastas tuleb feltsi kõik kokko, kus Prestitent kõik aasta arro teada anab, Nou pidamise tarwis saab ka üks Protokoll ramat pretud. Seltsi Prestitent ja esseisjad ei ja mitte aastate peale walitud, woid agga kuida kellegi ellokohol teenistus, ehk oma illespidamine on. Selle feltsi nimmeks sai arwatud Oppija Selts Metsikus.

Seltsi Prestitentiks sai wallitud: Daniel Bruhl, abiliseks: Kristian Printfelt. esseisjaks: Kristian Printfelt Gustaw Roopa ja Mart Mänd. Epimine ramato ostmine on Paasto kuus 1872.

Neid koos olnud mehed maksid iga üks oma lubatud üks rubla ärra, kokko 7 rubla.

N<sup>o</sup> 2.

Paasto kuu 1<sup>te</sup> päwani 1872. jure tulnud liikmetega kokko, olid feltsi asutajad: Metsikust: D. Bruhl G. Roopa Kr. Printfelt A. Printfelt M. Wilberg ja K. Bruhl. Wikholast: M. Mänd ja Kr. Leetberg Saopereft: L. Mädam Karolast: G. Pöösberg. Sagatift: J. Traamberg. Kokko 11 liget.



N<sup>o</sup> 3. Wiina kuu 6<sup>mal</sup> päawal 1872 olid sellsi eesfeisjad: K. Printfelt J. Roopa ja M. Mänd. Sellsi Präfidenti juures Awikul koos nõupidamas et raha ramato ostmiseks oli otjas ja need ostetud raamatud sellsi liikmift ka jo korv loetud.

Sis sai üks palwe kinni tehtud, mis igga sellsi liikmele siäb kätte faadetud, et kes tahab selle ramato koggo kasuks kinkida wõib selle walge poole peale ülles kirjutada, kui palju tema on kinkinud, ja se kinkitud rahha faab sellsi Präfidenti kätte ärra antud.

Kinkinud ollid D. Bruhl 345 Kopp. J. Pöösberg 54 Kopp. J. Roopa 50 Koppik. M. Mänd 55 Kopp. K. Printfelt 60 Kopp. M. Wilberg 50 Kopp. J. Traamberg 40 Kopp.

N<sup>o</sup> 4. Aastafeks lugiaiks on hakkanud: Talwe kuu 6<sup>mal</sup> päawal 1872. Türi Wilberg Metsikust. Talwe kuu 19<sup>mal</sup> päawal 1872 Josef Wittropf Hoopereft. Nääri kuu 1<sup>sil</sup> päawal 1873 Türi Teemann Metsikust N<sup>o</sup> 5.

N<sup>o</sup> 5. Kuuenda kuu 2<sup>sil</sup> päawal 1873 esfinifel aastapäawal ollid koos: D. Bruhl J. Roopa K. Printfelt A. Printfelt. M. Wilberg K. Bruhl M. Mänd K. Leetberg J. Pöösberg J. Traamberg ja E. Mädam.

Esfinife aasta arro anne. Sisse olli tulnud Esfinifel aastal:

- 1.) Sellsi liikmed wutamise raha maksid — — 11 rubla
- 2.) Sellsi liikmift kinkitud (Sisse kinkiad) — — 65 54 Koppik
- 3.) Aastafeks lugiaiks hakkanud kolm tükki, need maksid 1 — 50 "
- 4.) 142 raamatud tükki wiisi loetud nende pealt makstud 2 — 57 "

1872 Sise tulnud summad kokkoon 21 rubla 61 Koppik.

- Wäljantud: 1.) Ramatuid ostetud 100 tükki — — 18 rubla 97 Koppik.
- 2.) Ramatuid parantud 50 tükki a 4 Kopp. 2 " — "
  - 3.) Paberid ja kirjotuse raamatud kokko on — " 50 "

1872 aastal Wäljantud Summad keik kokko — 21 rubla 47 Koppik

Esfinifel aastal järele jäänud summa on 14 Koppik

N<sup>o</sup> 6. Kuuenda kuu 2<sup>sil</sup> päawal 1873 Maksid aasta makso 11 liget maksid igga üks Wiiskümend Koppik Kokko 5 rubla 50 Koppik

Aleksander Printfelt kinkis	—	—	—	—	50 "
Maddis Wilberg kinkis	—	—	—	—	50 "
Daniel Bruhl kinkis selle tarbeks et kaks ramatuid ühe sellsi	1	"	—	—	"
Gustaw Roopa " " " " " " " " " " " "	1	"	—	—	"
Gustaw Pöösberg " " " " " " " " " "	—	—	—	50	"
Johann Traamberg " " " " " " " " " "	—	—	—	—	"
Gustaw Pöösberg kinkis 13 ramatuid maksid kokko	1	"	35	"	"
Wilhem Lingreim Karolast kinkis 3 ramatuid maksid kokko	—	—	75	"	"
Karel Amptman kinkis 1 ramat maksid	—	—	45	"	"

Keik kokko on 12. rubl 55 Kopp.

N<sup>o</sup> 7. Moned sawisid et kui jõud anab et siis saaks Waimolike ramatuid sellsi ostetud. Moned sawisid ka et se sells saaks surentud ramatu koggo suuremaks tehtud ja ka muid usjo ette wõetud. Aga et se sells wike on ja jõud wähenen, siis ei wõinud selle peale ühtegi arro pidata, kui et jääb aga ostuse ja lootuse peale feks aastaks. —

N<sup>o</sup> 8. Aastafeks lugiaiks on hakkanud Wiina kuu 28<sup>mal</sup> päawal 1873. Willem Wingelberg. Metsikust. — N<sup>o</sup> 4.

Kuuenda kuu 2<sup>sil</sup> päawal 1874. Mikkel Koort Hoopereft. N<sup>o</sup> 5.

Taani kuu 1<sup>sil</sup> päawal 1874. Johan Soower Palmseft N<sup>o</sup> 6.

Wiina kuu 5<sup>mal</sup> päawal 1874 Gustaw Willandberg Metsikust (Kõll aastafeks lugiaiks edasi)

N<sup>o</sup> 9. Kuuenda kuu 2<sup>sil</sup> päawal 1874. Metsiko õppija sellsi teisel aasta päawal. Ollid kokko tulnud; Metsikust. Nika parrefes, Sellsi wanema juures.

Koos ollid: Metsikust, Daniel Bruhl (sellsi wanem) Kristian Printfelt, (Abiline ja eesfeisja) Gustaw Roopa, (sellsi eesfeisja) Aleksander Printfelt, Maddis Wilberg ja Gustaw Bruhl. — Karolast: Mart Mänd (sellsi eesfeisja) ja Kristian Leetberg. Karolast: Gustaw Pöösberg. Hoopereft: Els Mädam. Hoopereft: Johan Traamberg.

Sellsi Teise aasta arro anne. Sisse olli tulnud:

Esfinifel aastapäawal (waata N<sup>o</sup> 6.) aastal makso 11 liget maksid a 50 Kopp. 5 rubla 50 Koppik.

Kinkinud on: Aleksander Printfelt. (50 Kopp.) ja Maddis Wilberg (50 Kopp.) kokko 1 " — "

Karolast Wilhem Lingreim 3 raamatud (75 Kopp.) ja Karel Amptmann 1 raam (45 Kopp.) 1 " 20 "

Selle järele kinkinud et kaks raamatud ühe sellsi jaoks ostetud:

Daniel Bruhl (2 rubla 50 Kopp.)	Gustaw Roopa (1 rubla 75 Kopp.)	Kokko	4	"	25	"
Gustaw Pöösberg (2 rubla 34 Kopp.)	Johan Traamberg (1 rubla 50 Kopp.)	Kokko	2	"	84	"
Kristian Printfelt (20 Kopp.)	Wilhem Lingreim (45 Kopp.)	Kokko	—	"	65	"

Aastafeks lugiaiks hakkanud üks — — — — — " 50. "

151 raamatud tükki wiisi loetud nende pealt makstud kokko 2 " 58 1/2 "

Esfinifel aastal üle jäänud summa on — — — — — " 14 "

Summa mis teisel aastal sellsile sisse on tulnud kokko 18 rubla 66 Koppik

Wäljalainud Sellsi teisel aastal:

Ramatuid ostetud lisaks juure 34 tükki maksid kokko	4	rubla	72	Koppik
Kaks raamatud ühe sellsi ostetud 44 tükki need maksid kokko.	7	"	49	"
Ramatuid parantud 30 tükki a 4 Koppik	1	"	20	"
Sellsi Protokollid raamat	—	—	36	"

Summa mis Teisel aastal wäljalainud on 13 rubla 77 Koppik

Kasfas on nüüd järele 4 rubla 89 Koppik



N<sup>o</sup> 10. Kuuenda kuu 2<sup>nd</sup>l pääwal 1874. Maksid aasta makso:

Kusto Bruhl (Metsikust (aasta maks) . . . . .)	50	koppik.
Gustaw Roopa (Metsikust (aasta maks) . . . . .)	50	"
Gustaw Pöösberg (karrolaft (kink ja aastamaks kokku) 1 rubla . . . . .)		"
Kristian Printfelt. (Metsikust (aasta maks) . . . . .)	50	"
Els Määdam (Aastereft (aasta makso . . . . .)	50	"
Aleksander Printfelt (Metsikust (aasta maks) . . . . .)	50	"
Daniel Bruhl (Metsikust (aasta maks) ja kinkis) 1 rubla 50 . . . . .)		"
Mart Mänd Wiholaft (aasta makso ja kinkis) . . . . .)	60	"
Madis Wilberg (Metsikust (aasta makso) . . . . .)	50	"
Johan Traamberg (Sagadist) (aasta makso ja makso) . . . . .)		
Wiholaft Kristian Leetberg on feltst maha jäänud. kokko 6 rubla 10 koppikoo.		

N<sup>o</sup> 11. Aastafeks lugiaiks on hakkanud:  
 Talwe kuu 17<sup>mal</sup> ja 1874. Willem Wingelberg. Metsikust N<sup>o</sup> 8.  
 Aastafeks lugiaid jääwad sehorid maha wata 14. now otjus.

N<sup>o</sup> 12. Metsiko õppija Selti kolmandal aasta piäwal 1875. Kuuenda kuu 2<sup>nd</sup>l pääwal. Oid koos feltsi liikmed: Daniel Bruhl (Lelsi wanem) Kristian Printfelt (abieme ja eesfuisja) Gustaw Roopa (eesfuisja) Mart Mänd (eesfuisja) Kusto Bruhl ja L. Mäehdam feltsi liikmed (Aleksander Printfelt ja Madis Wilberg jäid tulematla).  
 Selti kolmandama aasta arwo anne. Sisse oli tulnud:

(wata N <sup>o</sup> 10) Kuuenda kuu 2 <sup>nd</sup> l pääwal 1874 aasta makso 9 liget a. 50 kop. 4 rubla 50 kopp.	
Aastafeks lugiaiks hakkanud 4 tükki a 50 kop. — 2 " 50 "	
150. raamatud tükki wiisi loetud, nendest sisse tulnud on 2 " 58 1/2 "	
Kingitud on: D. Bruhl (1 rubla 10 kop) K. Printfelt (50 tk) kokko 1 " 60. "	
G. Pöösberg (1 rubl 29 kop) M. Mänd (10 kop) kokko on 1 " 39. "	
G. Roopa 13 kop. W. Lingreim kinkis 1 raamat (15 kop) kokko — " 28. "	
Tufel aastal ülejäänud summa on — " 89 1/2 "	

Kök kokko on: 18 rubla 25 kopp.  
 Wäljaantud:  
 Raamatuid ostetud lisaks juure 58 tükki maksid 8 rubla 60 kopp.  
 Raamatuid kaks ühe feltsi 25 tükki maksid 4 " 93 "  
 Raamatuid parrantud 100 tükki summa a 2 koppik 2 " — "  
 Käk kokko 15 rubla 53 kopye.  
 Kasjas on raha järel 1 rubla 79 koppik.

N<sup>o</sup> 13. Tagasi waatus:  
 Kolme aastaka feltsi liikmed maksnud: 1872 11 rubla 13 1/2 kop 1873 4 rubla 50 kop.  
 Kingitud on: 1872. 6 rubla 54 kopp. 1873 9 rubla 94 kop. 1874 3 rubla 84 kop. kokko 40 rubla 75 kop.  
 Raamatulugemise eest sisse tulnud kolme aastaka nenda: — " "  
 1872 4 rubla 7 kop. 1873 3 rubla 8 kopp. 1874 4 rubla 58 kop kokko 11 " 74 "  
 Kök kokko on 52 rubla 49 kopye.  
 Wäljaantud kolme aastaka: 192 raamatud ostetud need maksid: 32 rubla 29 kop.  
 Kaks raamatud ühe feltsi ostetud 68 tükki need maksid: — 12 " 22. "  
 Raamatuid parrantud 180 tükki need makswad kokko: — 5 " 20. "  
 Muud feltsi tarwitusi ostetud nende eest kokko makstuid: — " 80. "  
 Wäljaantud summa 50 rubla 57 kopye.

N<sup>o</sup> 14. Selti Eesfuisjad wötfig otjusiks: Seaduse II punktli lisa ära kaudata.  
 Sest et nende aastafe lugiate läbi on mitmed parandused ette tulnud.  
 Ja 50 koppika eest köik need raamatud ära lugeda, ei maksa raamato parandamise kulu ära, sest et raamatud lugiatest saawad kooletumalt peetud, ja lagunewad, wäga rutto ära.

Peale seda fai nõuks wötud: Püha kirja raamatuid, wanema inimestele kes teatud on, et raamatuid ei rikku, ilma hinnata lugeda andan —

N<sup>o</sup> 15. Minewa aasta jäid feltst maha (wata N<sup>o</sup> 10) Kristian Leetberg Wiholaft ja Johan Traamberg Sagadist. — (Kaks aastat olid Seltis)  
 Ja Tanaw on jätnud aasta makso maksmatta: Aleksander Printfelt ja Madis Wilberg Metsikust. (Aleksander Printfelt maksis 7<sup>mal</sup> Martsei).  
 Praegused maksjad liikmed olid: D. Bruhl K. Printfelt.  
 K. Roopa M. Mänd. K. Bruhl. L. Mäehdam. (A. Printfelt) III 1/2.  
 Gustaw Pöösberg jättis ka aasta makso maksmatta.

N<sup>o</sup> 16. Raasto kuu 17<sup>mal</sup> pääwal maksis Wiholaft Lifu Alzman ühe raamato (Nr. 13) "Maailma riaraamat" Seaduse punkt II järel wälja et raamat oli rikkiatud.  
 Kuus lehte olid nenda riskutatud et ei fündinud lugeda ja üheküsa lehte oli koguni seest ära kistud, aga rikikutud raamat fai temale üntud.  
 Selle ramato ind oli 38 kopyked.



N<sup>o</sup> 17. Metsiko õppia seltsi neljandal aastal p<sup>ä</sup>äwal  
Küünla kuu 21. p<sup>ä</sup>äwal 1876.

Olid koos Awikul seltsi wanema juures: D. Bruhl (Jeloiswene)  
K. Printsfelt (abiline ja eesfeisja) K. Roopa (eesfeisja)  
Mart Mänd (eesfeisja) ja seltsi liikmed: K. Bruhl. ja  
E. L. Mäedam.

Neljandama aasta arwo anne:

- 1.) aasta makso 7 liiget a 50 kop — — — 3 rubla 50 kopy.
- 2.) 60 raamatud loetud nendest on makstud 1 " 60 "
- 3.) Minewa aasta kasjase ülle jäänud on: — 1 " 72. "
- 4.) D. Bruhl kinkis raha. <sup>üksrikutud raamat</sup> 1 " 28. "

Sisse talnud kokko on 8 rubla 48 kopy.

Wäljantud:

- 1.) Lisaks juure ostetud 33. raamatud maksid 6 rubla 17 kopy.
- 2.) Kaks raamatud üht seltsi 21. tükki " 2 " 31. "

Kokkoon 8. rubla 48 kopy.

Sis on kasja raha parajaste ~~õppia~~ kopyid

N<sup>o</sup> 18. 1876 on aasta makso maksnud:

K. Printsfelt. G. Roopa. M. Mänd. D. Bruhl. K. Bruhl.  
E. L. Mäedam. A. (G) Printsfelt.

N<sup>o</sup> 19. Talwe kuu 21. p<sup>ä</sup>äwal Maksis Anna Kuus ühe ära kadunud.

Teisejäu raamato N<sup>o</sup> 68 — 14. " Kohroji losji preili ja Pütter

Mojaan: eest 8 kopyid (punkt II.)

N<sup>o</sup> 20. Küünla kuu 21. p<sup>ä</sup>äwal 1877. Wiendal aasta p<sup>ä</sup>äwal

Olid: koos Awikul: D. Bruhl G. Roopa. M. Mänd.

K. Printsfelt. — K. Bruhl, G. Printsfelt E. L. Mäedam.  
Need nimetud seitse on aastamakso maksnud.

Wiendema aasta arwo anne

Sissetulnud: Aasta makso 1876 7 maksjaad a 50 kop. 3 rubla 50 kopyid  
A Kuus üks raamat N<sup>o</sup> 68 makstud — — — " 8 "  
Awikult loetud: 98 raamatud nende eest makstud 2 " 2 "  
K. Printsfeldi käest loetud raamatud " " — " — "  
D. Bruhl kink (1 rubla) K. Printsfelt kink (20) 1 " 20 "  
6 " 30 "

Wäljantud 1876. 37 raamatud lisaks juure nende eest makstud 6 rubla 98 kopy.  
Kaks üht seltsi 16 tükki maksid kokko — 3 " — "

Kokko on 9 rubla 98 kopyid

Niud on raamato kogus: 262. raamatud. makswad: 44 rubla 40 kopyid.

Kaks üht seltsi on 105 raamatud makswad — 17 " 53 "

Ulepea kokko 367 raamatud. makswad kokko: 61 rubla 93 kopy.

Nõuks sai wöetud: et Koolmeistri K. Printsfeldi käest se aasta ei olnud

ühdegi raamatuid loetud; muist raamatuid maiale kohdatekse anda,

kus nad ued oleksid. D. Bruhl andis nõu Palmari Jakob Schönbahi

holeks sugu raamatuid paluda, et sääl terafid lugiaid oleks kes etk.

loeksid. K. Printsfelt soowis et Wihola Koolmeistri M. Mäni.

holeks saaks sugu raamatuid palutud. wöib olla et sääl ka terafid

lugiaid on kes lugeda soowiksid. G. Roopa soowis et Wahinolikko

raamatuid saaks rohkem ostetud ja ilma inata lugeda antud.

Arge seft ei woi niud ühdegi teha. et minewa aasta rohkem oli raha

wäljantud kui sisse tulnud. se jääb lootuse peale.

Wiholasse M. Mäni kätte sai espiteks 25 raamatud antud.

kui on näha et lugiaid on siis saab Paasto kuus rohkem.

Koolmeistri K. Printsfeldi käest sai neid seisjaid raamatuid

tootud mis Wiholasse sai. Kui sealt peaks akkatama küsijama

siis saab fenna jälle uesti antud.



№ 21. Wie aastaka 1872 kuni 1877.	
Sisse tulnud: 1872. aputuse raha: 11 rubla — kop.	
	Kingitud: 6 " 54 "
1872 21 rubla 61 kop.	Lugemise raha: 4 " 7 "
1873. Aasta makso: 5 " 50 "	Kingitud: 9 " 94 "
1873 18 rubla 52 kop	Lugemise raha: 3 " 8 "
1874. Aasta makso: 4 " 50 "	Kingitud: 3 " 27 "
1874 12 rubla 35 kop.	Lugemise raha: 4 " 58 "
1875. Aasta makso 3 " 50 "	Kingitud: 1 " 28 "
1875 6 rubla 38 kop	Lugemise raha 1 " 60 "
1876 Aasta makso 3 " 50 "	Kingitud 1 " 20 "
1876 6 rubla 72 kop.	Lugemise raha 2 " 28 "

Wie aastaka kokko. 65 rubla 58 kope.

Wie aastaka: aasta makso: 28 rubla — kop.

Kingitud: 22 " 28 "

Lugemise raha 15 " 35 " 65 — 58.

Maksunud on: D. Pruhl. 12 rubla 38 kop. G. Pöösberg 6 rubla 3 kop.

G. Pöoga 5 " 38 " K. Printfelt 4 " 50 "

M. Mand 3 " 65 " A. Printfelt 3 " 50 "

K. Pruhl 3 " — " E. Maadam 3 " — "

M. Wilberg 3 " — " J. Pramberg 2 " 40 "

K. Leetberg 1 " 50 " W. Lingreim 1 " 45 "

K. Amtman — " 45 " Lugemise raha 15 " 35

1875-1876 on D. Pruhl 124 raamatule kanded teinud neid ei ole arvatud, on kingitud (2 rubl 50 kop)

№ 21 1872 kuni 1877 Wie aastaka	
1872. Välja antud: Raamatuid ostetud 100 tükki	18 rubla 92 kop.
3 kirjitus raamatuid	— " 37 "
1872 21 rubla 47 kop. 50 raamatuid parantud w 4 kop	2 " 60 "
1873 Raamatuid ostetud 34 tükki	4 " 78 "
30 Raamatuid parantud w 4 kop	1 " 20 "
Kaks raamatuid üht feltti 44 tükki	7 " 49 "
1873 13 rubla 77 kop. Feltti Protokollid raamat	— " 36 "
1874 Raamatuid ostetud 53 tükki	8 " 60 "
Kaks üht feltti 25 "	4 " 93 "
1874 15 rubla 53 kop. Raamatuid parantud 100 "	2 " — "
1875 Ostetud 33 raamatuid	6 " 17 "
1875 8 rubla 48 kop. Kaks üht feltti 81 raamatuid	2 " 31 "
1876 Ostetud 37 raamatuid.	6 " 98 "
1876 9 rubla 98 kop. Kaks üht feltti 16 raamatuid.	3 " — "

Wie aastaka kokko on 69 rubla 25 kope.

Sis on kasjas 3 rubla 67 kop. wölgo.

Raamato kogus on 262 numbrid maksuad 44 rubla 40 kop.

Kaks raamatuid üht feltti 105 tükki " 17 " 53 "

Raamato parantused ja muud kulud kokko 7 " 32 "

Raamato kaaned mis kingitud 1875 ja 1876 2. " 50 "

Sis maksab se raamato kogu ilma kõrvalise kuluta 71 " 75 "

8. raamatuid on selle aia seed kadunud; ja 2 rikkunud raamatuid (18 ja 68) on lugiatest 46 kopekaga wäljamaksud et olid rikkunud. Kadunud raamatuid maksuad

1 rubla 8 kopek. 3 raamatuid on nõnda rikkunud et lehti on puudu, aga teadmatta on kes on rikkunud. Kulunud on palju raamatuid et wäljalt wõib aru saada.

Wie aastaka



N<sup>o</sup> 22 Seaduse I<sup>o</sup> punkti lisa. 15<sup>nd</sup> Mail 1877.  
 Koos oli: D. Bruhl, K. Printwelt, ja G. Roopa Tegid otsuseks, et  
 kes selle raamatokogu feldsi tahab hakata, maksab üks rubla fise, ja  
 viiskümend kopek aastaraha nago wanad feldsi liikmed. (wata I. f. p.)

N<sup>o</sup> 23 Lehe kuw 22<sup>nd</sup> päawal 1877 Maksis Gustaw Wilberg Metskust  
 üks rubla wiiskümend kopek fise, ja on seega feldsi liikmeks  
 wastuwoetud, nago wanad feldsi liikmed.

N<sup>o</sup> 24 Metsiko õpia feldsi kuenda aasta aro anne  
 Kuuenda kuw 2<sup>nd</sup> päawal 1878.

1877 Wastuwoetud: Aasta makso: K. Printfeldt. — 50 kop.  
 " " G. Roopa. — 50 "  
 " " D. Bruhl. — 50 "  
 " " K. Bruhl. — 50 "  
 " " M. Mand. — 50 "  
 " " G. Printfeldt. — 50 "  
 " " E. L. Mäedam 50 "  
 (wata N<sup>o</sup> 23) Seldsi hakkas G. Wilberg 1-50 "  
 Kinginud D. Bruhl. — 1-00 "  
 " G. Roopa. — 50 "  
 " J. Roopa. — 25 "  
 (62 raamatud loetud) Lugesise raha (M.) Männi käest 1-07 "  
 (90 " " ) " " D. Bruhli " 1-67 "

Kokko on 9 rubla 50 kop

Wälja antud: 24 raamatud lifaks ostetud makswad 504 k.  
 minewa aasta wõlg oli — 320 "

Kokko on 2 rubla 20 kopek

Sis on järel jäänud 1 rubla 30 kopek.

Nüüd on 286 raamatud makswad 49 rubla 43 kopek.

Kaks raamatud üht feldsi 105 tükki 17 " 53 "

Kokko 391 raamatud hind 66 rubla 96 kopek.

16 1/2 78.

D. Bruhl.

N<sup>o</sup> 25 (Metsiko õpia feldsi.) Laeno raamatokogu  
 Seitsemenda aasta päawal. Kuuenda kuw 2<sup>nd</sup> päawal 1879  
 Mõõdalainud aasta aro:

1878. Kasjatullik, aasta makso: M. Mand (50 kop) G. Wilberg (50 kop) 1 rubla  
 " " K. Printfeldt (50 kop) G. Roopa (50 kop) 1 "  
 " " K. Bruhl (50 k.) D. Bruhl (50 kop) 1 "  
 " " D. Bruhl kingis (50 kop) — 50.  
 " " Lugesise raha 1878 (91 kop) — 91.  
 " " Seipel aastal ülejäänud (74 kop) — 74.

Kasja tulik on kokko 5 rubla 15 kopek

1878 Kasja minnik: 25 raamatud juure ostetud 4 rubla 17 kopek

Sis on kasjas järel 98 kopek

Nüüd on 311 raamatud. — makswad 53 rubla 50 kopek

Kaks raamatud üht feldsion 105 " " 17 " 53 "

Kõik kokko 416 raamatud — makswad 71 rubla 3 kopek.

18 1/2 79 D. Bruhl.

N<sup>o</sup> 26 Laeno raamatokogu — (kaksikas aasta)

Kasja tullik, aasta maksojad: D. Bruhl, K. Bruhl, G. Roopa, G. Wilberg

K. Printfeldt, ja M. Mand (Männi jäi wõlg)

Kes makso aasta makso a 50 kopek maksas oli 2 rubla 50 kopek

Lugesise raha; raamatud loetud nende pealt joi, 1 " 65 "

Kinkjad: D. Bruhl 50. G. Roopa 7 kopek 57 "

Sisfentulik 5 rubla 70 kopek

Kasja minnik: 34 raamatud juure ostetud makso 6 rubla 46 kopek.

Sis on laeno raamatokogus 344 raamatud — makswad 59 rubla 96 kopek

Kaks raamatud üht feldsi 105 " " 17 " 53 "

Kõik kokko 449 raamatud — makswad 77 rubla 49 kopek

Porogone kasja oli on 76 kopek on puudo.

18 1/2 80

D. Bruhl.



N<sup>o</sup> 27. Metsiko Laenuamato-kogu (Üheksas aasta) 1881.

Üheksas  
Aasta  
Aro-  
anne  
1881

Kasfa tullik:  
Aasta maksjad: 5 meest a 50 Kopp.  
Lugemise raha: aastas.  
Aastafeks lugijaks: Tuli feltori Turi Truboki Aasporeest 1 50.  
Kingitud: D. Bruhl 1 rubla N. Mänd 1879 aasta wõlga (50) 1 50.  
Summa 9 20.  
Kasfa minnek:  
56 raamatud lijaks juure ostetud, maksjad: 11 10.  
Minewal aastal jätkasfa pudo: — 76.  
Summas 11 86.

Sis on Kasfas puudo: 2 rubla 66 Koppik  
56 raamatule uued kaane panin ümber, need ma Kingin.

Raamatu kogus on siis praego:

400 raamatud ja makswad 71 rubla 4 Koppik  
106 " kaksikõ jeltji makswad 17 " 58 "  
506 raamatud makswad 88 rubla 62 Koppik.

506 raamato kaaned: a 2 Kopp 10 " 12 "  
Kirjutuse raamatud kokko 1 " — "

Sis maksfab see raamato koguw ilma korralduse kuluta 99 rubla 74 Koppik

Aasta maksjad 1881. D. Bruhl, K. Bruhl, G. Roopra, Kr. Printwolt ja G. Wilberg

N<sup>o</sup> 28.  
1882.  
Kümme aasta  
raha aro

Kümme aastaga on Metsiko laenuraamatukogu olek:  
Wastawõetud: 1872. 21 rubla 61 Kopp. Wäljaantud: 21 rubla 47 Kopp.  
" " 1873. 13 " 52 " " " 13 11 77 "  
" " 1874. 12 " 35 " " " 15 " 53 "  
" " 1875. 6 " 38 " " " 8 " 46 "  
" " 1876. 1 " 72 " " " 9 " 98 "  
" " 1877. 9 " 50 " " " 8 " 20 "  
" " 1878. 5 " 15 " " " 4 " 17 "  
" " 1879. 5 " 70 " " " 6 " 46 "  
" " 1880. 9 " 20 " " " 11 " 86 "  
" " 1881. 5 " 31 " " " 9 " 81 "  
Summa 100 rubla 44 Kopp 109 rubla 73 Kopp.

N<sup>o</sup> 28.

1882.  
Aro-  
anne

Metsiko Laenuamato-kogu X aroanne		Lisje tulok		Wäljaminek	
R.	Kö.	R.	Kö.	R.	Kö.
Aasta maksjad	wis tükki a 50 Kopp.	2.	50		
Lugemise raha	aastas.	1	31.		
Kingitud:	D. Bruhl (1 rubla)	1	—		
A. stafeks lugijaks	ei tulnud Kregi juure				
1880 jäi Kasfa	puudo			9	66.
31 raamatud	juure ostetud makswad			7	85.
	Summa	5.	31	9	81
Kasfas on puudo 450 Kopp.					
Danel Bruhl					
Raamatud makswad 537 tükki					
Kaaned tehtud ja raamatud parantud					
Kirjutus raamatud ja muud kulud					
Raamato Kogu maksfab:					
				11.0	77
Danel Bruhl.					

Metsiko Laenuraamatukogu XI aroanne

N<sup>o</sup> 29.  
1883.  
Aro-  
anne

Metsiko Laenuamato-kogu XI aroanne		Tulok		Minck	
R.	Kö.	R.	Kö.	R.	Kö.
Aasta maksjad	4 tükki a 50 Kopp	2.	—		
Lugemise raha	aastas	4.	34.		
Kingitud	D. B. 200 Kopp I. B. 50 Kopp I. B. 20 Kopp	2	20.		
1881 aastas jäi Kasfa	puudo			4	50.
33. raamatud	ostetud maksjad 721 Kopp.			7.	81.
	Kokku	9	04	11	71
Kasfa on puudo 867 Kopp.					

Raamato kogus on 571 raamatud makswad 102 r. 98 Kp.  
Parandamine ja kaaned " 14 rubl. —  
Kirjutus raamatud ja muud kulud 3 " —  
Raamato Kogu maksfab 119 rubl. 98 Kopp.

1883.  
Danel Bruhl



№ 30	Metsiku Laenu-Raamatu Kogu XIII aroanne	Sisse tulek		Wäljaminek	
		Rubla	Kopp.	Rubla	Kopp.
1884	Aastamaksjad 5 tükki a 50 kop.	2	50		
XII	Lugemise raha see aasta	4	—		
Aroanne	Kinginud: L. B. 2r - J. B. 20k - J. B. 10k - J. E. 1r - J. P. 10k	4	90		
	Raamatuid ostetud № 466 kuni 493	—	—	5	30
	Suma	11	40	5	30
	Vana wõlg			2	67
	Minck kokku	7	97	7	97
	Kasfas järel	3	43		
	Raamatu kogus on 600 raamatuid				
	Makswad: 108 rubla 52 kopp.				
	Kaaned ja parandam. 15 " 50 "				
	Kirjutus raamatuid ja muud 3 " —				
	Raamatu Kogu maksjad 127 " 2 "				
	18 II 84 Daniel Bruhl				
№ 31	Metsiku Laenu-Raamatu Kogu XIII aroanne				
1885	Aastamaksjad 4 tükki a 50 kop.	2	—		
XIII	Lugemise raha see aasta	1	26		
Aroanne	Kinginud: D. Bruhl 1r, J. Roopa 50k.	1	50		
	1883 jäi järel	3	43		
	Raamatuid ostetud № 494 kuni 511	—	—	3	52
	" parantud arwata	—	—	—	50
	Tulik	8	21	4	02
	Minck	4	02		
	Jarelo	4	19		
	Raamatu kogus on 618 raamatuid				
	Makswad 112 rubla 4 kopp.				
	Parandamine j. m. 19 " —				
	131 rubla 4 kopp				
	18 II 85 Daniel Bruhl.				

Sesi aasta maksjad:  
 1 Daniel Bruhl  
 2 Jakob Bruhl  
 0 Jakob Roopa  
 4 Kristian P. Sintwelt  
 5 Furi Trubok

Alusta maksjad  
 1 D. Bruhl  
 2 J. Roopa  
 3 D. Bruhl  
 4 K. Sintwelt

№ 32. Laenu-Raamatu Kogu XIV aroanne 1886.  
 Aasta maksjad enam ei ole. Lugemise raha ka ei ole.  
 Raamatuid ostetud Nr 512 kuni 533. Maksjad: 3 rubla 63 Koppik.  
 Raamatu kaaned ja parandus see aasta 1 rubla 50 Kopp.  
 № 33. 1887 aastal Raamatuid ostetud 534 - kuni 546 - Maksjad 2 rubla 20 Kopp.  
 1888. " " " 547 - " 552 - " 1 " 25 "  
 1889 aasta aroanet ei mäista mina enam teha, Põhjet tagurist ei ole.  
 1890 Peab ütlemä Se Laenu Raamatu Kogu lüingab.



75  
15  
120

Appia Seltse liikmed on hakkusjes;

Seltse wannem: D. Bruhl Selle hole al seiswad ramatud.  
Abbilinno: K. Printfelt. Selle juures sawad ramatud wakkotud.  
Need kes feltse on fise maksnud ja luggiad liikmed, on need: kes siin  
all on kirjutud. Need iggawiks on 1 rubla ~~50 koppi~~ fise maksnud,  
ja neile faab ilma maksjata ramatud luggeda entud.

- Need on:
- 1.) D. Bruhl Metsikust.
  - 2.) K. Printfelt. "
  - 3.) G. Ropa. "
  - 4.) A. Printfelt. " 1878 feltse ara
  - 5.) M. Wilberg. " 1875 feltse ara jaand
  - 6.) M. Mand. & Wikkolast.
  - 7.) K. Leebberg. " 1874 feltse ara jaand
  - 8.) G. Pöösberg. Karrolast. 1875 feltse ara jaand
  - 9.) L. Madam. Casperrest. 1878 feltse ara jaand
  - 10.) F. Traamberg. Taggast. 1874 feltse ara jaand
  - 11.) K. Bruhl. Metsikust.
  - 12.) G. Wilberg. " 1878 hakkas feltse
- 17 25  
15 53  
4 72

Praegone seadus on praego felle, järele muud kui nattoke lühem,  
ja see kelle hooleks raamatud on fell on rohkem woli tarwis,  
see on nii paljo muudetud kui felle wanaka Rohko fundis,  
ja mõni muu weiko, tük kelest seegi aro faate mis tarwituse nõuab.  
Protokoll, ja praegone maksja seadus, ei ole mitte praego woimalik faata,  
Nime kirja, kui keegi kaib, juba faadate araj üks jagu uusi raama-  
tuid on weel fise kirjutamata

DB. 466  
1878



## VIII

Se felts wallib ka ennestest ähke wannema kelle hõl-  
 ab need ramatud on, ja kes ka feltsile keigist, asjatest aru-  
 annab, ja se peab kõik kirjad ja ramatud seatud  
 korral pidama, — Sa kutsub ka feltsi kokku kui näab  
 ja arwab tarwis ollema. Keigse wähhem ükskord  
 aastas, siis peab temma omma reiknurgid ja kõik tegge-  
 misjed feltsile läbbiwaatamiseks ette pannema.

Sa kui peaks tarwis ollema, wõib ka ommale ähke  
 abilisise wallida, feltsi nou järrele. —

## IX

Sel feltsil on ka omma noupidamisise tarwis üks Protokoll-  
 ramat, kus kõik kokkorägitud noud sawad illeskirjutud,  
 Sa ka wasto wõetud ja wäljaantud rahha üle.

Sa ramatute nimme kirri mis feltsil on ostetud.

Sa ka kelle kätte on luggeda sanud, kui kanaks aiaks  
 ja kui palju luggemisise rahha ette on ärramaksnu

## X

Selle feltsisise ei ja ka need wastowoetud, kes teatud  
 riakad ehk joditud on. Sa kes selle feltsi seadusise  
 wasto melega ekpit, sedda wõib ka felts ennestest  
 seast wälja mõista, ja ka kues tuk jääb temma  
 kohda maksma, et temmal feltsist ühdegi pärrimise  
 ei olle.

Seltsi wannem wõib keelda neilt ramatud, et luggeda ei ann  
 kes jõ mitte kord on ramatud rikkunud, omma holetus  
 läbbi, sest es selle peale peab wägga watama et  
 ramatud rikkunud ei sa.

Op.

Emma = armastusseft. (Mõistlikko wannematele.)

Mis meie rahwas peab ollema, seks peab ta weel kaswatud fama. Siama ei  
 tea tema iseeneft ja seft, mis tema juures kiid = ehk laiduwaart on, kui  
 rahwas, weel mitte liga. Et mõni sedda arastundes ütles: „Kulab mino  
 põlweks saab.“ — wened, sellega ei ja meie mitte sammo edasi. Wanaad,  
 kowwerad puud ei lasje ennaft pagjo ennam psainutada, seft on ammo  
 aeg, et kõik mõistlikkumad Eesti wannemad ommad filmad psarwema  
 laste kaswatomise pole psorakjõ ja seks on üks õppetud ja suurema  
 laste kaswatoja meie allamal seiswat jühhatust kirjotannud, —  
 Tema ütles nenda: „Meie wannemad arwawad omra laste kaswatomises  
 jo kül teinud ollewad, kui nad neid seitsme ehk kakskolme aastaka kooli  
 saatwad, kus nad koolmeistri käest nõudwad, niist head ja mõistlikud  
 inimisesed teha. Nad ei mõtle, et just need esimeised wastad lapsse ellus need  
 kiige tähtsamad kaswatomiseks on, kus laps heaks inimiseks ehk kurgate-  
 giaks tehtud saab, seft kegi inimene ei olle, taifja hea, ehk taifja  
 kurjategi fundinud. Se koddokaswataraine langeb agga enamiste  
 ma peale; tema kätte al saab laps need kiige esimeised ja sugawannad  
 idud, kellest tullew mõistlik inimene peab illesse kaswama, nenda et  
 suurem jago inimise kaswatomiseft jo oma rüppes lõppetud saab.  
 Seft suur inimene wõtab kül õppetust wasto, aga ta lorus ei lasje  
 ennaft enam muta. — Et suurem hulk lapsi jo keik sugu pakka  
 kombe ja elluwisidega koki tullewad, se tulles seft õnetumast wäär-  
 usust, et omad arwawad, kui lapsel mõistus tulles, ta siis ka kui  
 iseeneft sõnakulelikuks ja hea ja kurja tundjaks saab. Oma  
 laste õnetuseks nad ei tea, et mõistus mitte ihel seatud aial kui  
 tuleft lapsse pakka ei asju, waid et ta jo esimeise ellotumest  
 jodik iddaneema ja kaswama hakkab, ja se algand mõistusega  
 kaswatoja nenda teha wõib, kui psotseps sawwiga: on ta tark  
 meister, siis saab seft hea ruist, on ta agga folkiga, siis ei wõi  
 muidogi tema toist head asja sada. et agga emmad omad lapsed  
 mõistlikult kaswutada wõiksid, se tarwis psenwad nad ka isje häste  
 kaswatud ollema, ja kui mõistlikud inimisesed elama ja omad asjad aiama.  
 Kude jidamed peab armastus taifma, aga se õige ja mõistlik armastus, mitte  
 ahwiarmastus, kes omad lapsed suwruks psikistab. Kuidas näitab ennaft aga  
 õige, kuidas ahwiarmastus? —



Kui meie mõistlikult selle peale vaatame, kuidas meie emad oma lapsed kasid  
süs leiamis südamis wallaga, et nende esimine armastus enamist se keis  
rumalam ahwiarmastus on, kellega omaid lapsed keige nende eestulewa  
elule ararikuwad. Selle ahwiarmastuse esimised teud on: Üllaliga  
kigutamised, tantsumised ja magama älitsemised. Ka se keige  
weiksema lapsel fawad need asjad pea harjunud wiiks, et ka kotte kiskenda  
kui temaga enam nenda ei tehta. Et agga emma teoda niid kotte kige  
tamise läbbi waigistada püab, süs õppib laps oma sowimist kiska  
läbbi täidetud fama, oma tahmist järrel aiama ja faab nenda  
kangekaelsiks ja küsopuutiks. Lasjed enast üks weike laps üksi kigutam  
ja tantsumise läbbi waigistada, süs on ta jo sellepolest rikkunud, ja fa  
on emma kottus, teoda paigale jätmise ja kiskendada lastkõnise ehk ka mõn  
lõgi läbbi taggamise otja peale, sest pahkust küsust parrandada.  
Sest üks õigel wiisil petud terve laps kiskendab agga süs, kui ta rinda  
tahhab ehk enast määraks on teinud, ja on filmapiilk waid, kui  
talle siin appi tullakse. Ka ei olle, nenda kui üks tohder tunistan  
faab, parras kiska lapsel fuggugi kaskjõelik, waid on ta kopsu figgimise  
wägga tarwis, pashastab ta minna, suud ja filmi, ja aiab ta word kaima  
kiskentaja laps ei pea fepärrast mitte kotte waigistud fama, waid agga  
süs, kui ta oma kiska ja nuttu ei jätta, peab emma ilma kigutamist ja  
watama, mikspärrast ta kiskentab. — On nenda ahwi armastus last esim  
famu pahale teha lastkõnise, süs tulewad ka pea teised. Kangekael ja küsuf  
õppib ikka rohkem oma tahmist kiska ja nuttu läbbi kätte fama ja ta  
kõtsimine lähab pärrast nenda fureks, et taft enam kegi jäggo ei fa,  
kui ta tahmist tewad, et agga rahkul olleks. Niid toob ahwi armastus ühke  
pahha asja jure weel teisi; ka wargus, walle ja pettus fawad lapsel esimise  
elloaastade sees õppetud ja tale modiks tehtud. Sest ühke weikse lapse jures  
nimetab emma nisugused asjad kensakad ja naljakad tembukesed, ja naera  
nende ülle, kus ta õiguse pärrast witta kibetust peaks prukima.  
"Kes jo weikest last pekja wõib," ütleb mõni emma, "faab ta furemaks, eks fa  
aega kül ei olle, ka sedda asja prukida!" Fa, mõni ütleb lapse enese  
wasto, kui middagi kurja on teinud: "Egga kullerhappuke sedda ei olle  
teinud?" ja romustab enast, kui laps salgades "ei" ütleb, ei mõlle agga oma jõe

Parisorjad ei tunne muud kui pärisorja elu ja se on neile <sup>J. Pärn.</sup>  
aega mooda kõige armsamaks läinud.

Eestimaal on aruawitamise tööd 600 aastat  
tugekraft tehtud, aga kas teist 600 aastat uut jälle tugekraftis  
teewad, selle juurde peame suure küsimise märgi tegema.  
Saagu kõik tugekraftis, aga wana üksmeel ja luuletuse jõud  
on murtud ja neid ei too tulewik enam tagasi ja mikspärrast?  
Et wana maailm weepuutuse läbi igawest on kadunud ja uus  
kord peale uinunud, kellele wana elu ramma enam ei ole. —

Oh orjad, kui palju muda oled fa Eesti  
pinnale kannud! Kui palju ebausk, kui palju waimupimetust!  
Fa ometigi julgewad su kanded kiskendada, et fa walguft  
meie maale oled toonud ja õnne. Fah, walguft ja õnne fa  
wedajatele, aga põrgut Eestilastele, kelle sees fa praego ahelas  
istud, ja ühe waimu suust toise suhu wiisatud faad, et fa  
oma mahlega kõiki rammufaks teeks, aga ise seal juures  
ikka lahjemaks jääb. Su wägew Wene kottas on juba mõnda  
põrgu uft lahdi kiskunud ja walguft küred tungiwad  
waewalt läbi wärawate, aga su oma hooliks jääb wiift  
terwet kattust pealt <sup>ära</sup> kiskuda ja sedda wõidfa üksi  
raha abiga ja oma tarkuse rammuga. Korja raha,  
rahwas, ja koolita oma noort fugu, süs praefeb su  
maapind wangist ja su rumaluse ahelas longewad ja  
waimu kari taganeb walguft eest. Tähta kõrtjõid kuiwaks  
ja fõida parem aastas kümme korda Eesti feltshondadele  
ja ime seolt uut jõude wõitlemisele, sest wiin on fa  
kõige suurem õnnetus ja su rumalus su kõige kangem  
ahelas. Oma tuba, oma luba, olgu su ütem elu mure ja  
omas toas tarkusega tallitus su kroon ja eho!



"Elago meie rahwa waimo harimine ja tema eest hoolthandajad, elgo naad misjoguseft rahwast tahes ja andku Jumal kõigile õiget meelt ja mõistust, et keegi rahwast ilma asjata wihale ei ärita! -- Meie rahwa waimo harimine ja tema eest hoolt kandjad naad elagu!"

"Mis õpetaja ei wõi elu aeges inimeste meelest jenna pöördada, kuhu ühendut jõus kehelkonna ja walla koolmeistrid seda ühel aastal pöördada woiwad. Kehelkonna ja walla koolmeistrite käes on tulewane kehelkond ja mis seemet nemad põllu peale külwawad, see seeme peab kas seda erilja kandma misjoguseft seeme ise oli. Õpetaja õpetusel on mõni inimene aastas kakis korda, aga koolmeistrite õpetusel mõnikord mõned aastad."

"Meie koolmeistrid ei tohiks üksinda juttuse ja maerituse mehed, waid ka tugewad historika, mathematiku, Geographie, naturhistorika, padagogiku ja n. e. olla, siis toisjaks meie rahwale kui ka terve riigile sellest see kõige suurem kasu."

E. P. Nr 44 1879.

J. Hurti järel.

Sakslased jäewad oma tööd ja kohust sinu meie maal jagedaote ja häamelega misjoni tööga kokka. Null ei ole sellele midagi wastupanemist. See on toeste ajaloo kõik. Sakslased on meile Eestiastele toeste misjonäriks olnud ja mitte üksinda usu asjade poolest, waid ka muu waimuharimise poolest. Nemad on ka praegugi mitmes ja mitmes tükis weel meie misjoni Meie tahame toisje töö ja kasu eest toisje meelega tänulised olla. Aga seda peame ühtlasi kinnitama, misjonaride töö ja õigus pole mitte see, et nemad misjoni maal koduse põllu maha tallawad, ja oma nija afemele külwawad. See on wägiwald ja ülakohus. See ei too rahu, waid sõda.

Meie palume siis selle pääle mõelda, mis misjonäride kohus on ja selle järel ka wõnna tööd saada. Mis on toisje misjonaride kohus?

Mitte ifandeks lüa ja misjoni lapsi rõhuda, waid kaastööteia olla ja misjoni laste põlwe ülendada. Misjonar peab ennast selle põrja pääle saadma, mis Jumal misjoni lastele annud, tema peab nende rahwast, keelt ja ifearalift elu, tarwitust loomu ja ajaloo näitamise järele tõhela granema ja auustama. Tema peab kõik Jumalast antud õigused ja tarwitused alal hoidma, neid kaitoma ja wõtjama. Mis ta uueste pääle toob ja juure lisab, on see, et ta kõik lestawast wigadest pühastab, oma parema tundmise järele parandab, alatumat demist ülendab ja usfi, toeste kofulisi taimi wõõramaa põllu fiske istutab. See töö ei toha mitte Jaani majast walja aiada ja fuhant afemele elama panna, waid see töö tohab Jaani aidata ja Jaani elu ülendada. See on õige misjonäri asi ja kohus. See on misjonäri töö kristlikkus waimus. Seda wiisi on misjoni tööd toinud meie Ennistegia apostlid waimulikkus asjus, seda wiisi peawad ka misjoni tööd tegema ajalikul misjonärid. Apostel Paulus ütleb oma usu misjoni töö poolest (1. Kor. 9, 20): "Mina olen Junda rahwale otsegu Jundameheks saanud, et ma Junda rahwa kasuks saaksin. Keile, kes kasu all on, et ma saanud kui need, kes kasu all on, et ma neid, kes kasu all on, kasuks saaksin. Keile, kes kasuta on, olen ma saanud kui see, kes kasuta on (ehk ma küll kasuta Jumalale ei ole, waid Kristuse kasu sees), et ma neid, kes kasuta on, kasuks saaksin. Nõwadele olen ma otsego nõwaks saanud, et ma nõwad kasuks saaksin. Ma olen kõigile kõigeks saanud, et ma kõigipidi mõningad õndjaks teeksin." Waat see on misjonäri töö põhjus. Tõlgime selle töö fõna ajaliku põllu peale ümber, siis käib tema nõnda: "Ma olen Eesti rahwale otsego Eesti meheks saanud, et Eesti rahwale kasu saadaksin. Keile kes lõune pool elawad, Lätlastele, olen ma saanud, kui Lätlane (ehk ma küll Saklane olen fündimise poolest), et ma Lätlastele kasu saadaksin. Maameestele olen ma otsegu maameheks saanud, et ma maameestele kasu saadaksin. Ma olen kõigile kõigeks saanud, et ma kõigipidi mõningad õnnelikaks teeksin." Ärgo üttele mulle keegi, et ma püha kirja fõna kurgaste prungin ehk teutan. Ma mõistan püha kirja auustada ja olen tema jumaliku wäge omas fuidanes ära tunud.



Ma olen valmis tema eest tunistust andma igal ajal. Aga püha kiri pole mitte raamat, mis üksi pühapäeviti ette tuuakse ja waimulikkus rüüds loetakse, waid tema waim peab ka meie ajalikkul elu puhastama ja pühendamaks. Ka meie ajalik elu ja waimuharimine peab tema jumaliku põrjuse pääle seisma. Mis Paulus waimuliku misjoni töö nõõriks ja juhiks ülewalt nimetab olgu ka ajaliku töö juht ja nõõr. Muud ei maksa see töö Jumala ees midagi ja ei saada iale tõsist kasu. Kiri kaitleb kõigile rahwast, rahwa keelt, inimeste õigusi ja õiglasi tarwitusi, sest naad on Jumalast tahetud ja antud. Riisti usk ei anna ühelegi rahwale isäralist asõigust, aga luba tõrji maha rõhuda. Tema tahab üksnes kõiki pühendada ja Jumala lapsiks teha. — Sa selle poolest peame kõik üheks saama ja ühes olema. Sellepärast ja selle põrjuse pääle ütles ka apostel Paulus: (Kol. 3, 11): „Ep ole Fundameest ega Kreetia meest, ep ole sulast ega waba, ep ole meest ega naest, sest teie kõik olete üks Kristuse Jeesuse sees.“ Selle põrja pääle peame meie kõik seisma, kui meie maal riid peab kaduma ja rahwa õiget eluwiija kaswatama. Kiri ei kirj kusti piirid ja õigusi maha, mis Jumal ise fäädnud, waid püüab kõik pühitada ja kõigile püha kohusid fudamesse kirjutada. Kes siis rahwalikka piüdmisi paganalisteks ja riisti usu wastalisteks tahawad aiada, ehk suwad üli wäga. Sa jäälegi paganaufulised Roomlased ütlewad: iga mehele saagu tema oma, tema jägu. Saagu siis ka meile Eestlastele oma loomuline ja õigufeline jägu, ja ärge rõhutagu meie tõsiseid ja auksaid piüdmisi. Seda kinnitame tõsifest meelest, ühtlasi igale naabrile tema loomulifelist ja õigufelist jägu soowides.

„Helled willed joogem jälle  
Neile heldeid emadelle,  
Kes on kannud kangeid proogi,  
Kannid tütreid kiiqutanid.“

P.P.

Arsjad kokko tulnud <sup>lõõrad</sup> rahwas!

Sel' tänasel rõõmsal meie Keisri Herra 25<sup>mal</sup> Koroonimise pühäl; ei mõista mina fündsamad sõna oma teretamiseks proukida kui: „Keiser, Usk ja Usmaa!“

Kül on maailma rahwad eneste tegudega wägewaste aia sees muutud; aga eeg on seks jäänud, mis ta oli, on ja weelgi tuleb, — Riidimised on heitlikud ja aegade kaunistajad ehk pahastajad; sest inimene on maailmas tegude meister ja teud taidawad aega — kas heiduse ehk kurjuse tegudega — nõnda Riidas Keisermeister on olmu, Kellest minowiku aasta sajad üht imelikult meie filmade ette maaliwad.

Aga see praegone aeg ja aasta-fada ei ole mitte üks palgas wastatam ilma tegudeta, waid ka tema kannab furi ja wägewaid fündinud asju enesega ühes aias — Kirjode fõjse. Aga meie ei taha tana mitte üleüldseid maailma fündinud asju arustama hakata, waid meie tahame üksnes eneste isamaas Läänemere kaldal pealtte Eesti-rahwa fõjukohta aja sees tähele panna; sest ka Eesti-rahwas on üht pikka aramõetmata fammu aja radades astunud ja wahwaid tegusi enese endifist olekust praeguse kui ka tulwase põlwe rahwale mäletada jätnud.

Millal see rahwas feia on tulnud ja kuida naad fada nime „Eest“ enestele on faanud — on aegade jaladus, keda Keegi teadusmees ei ole kunni tänase pääwoni jõudnud kätte faada. Siiski wõime fegafõnuse järel teada, et 2,200 aastel eest see sama praegune rahwa fõgu ja fõin elamas oli, ja kindla teaduste järel wõime 1,300 aasta teed tagasi astuda, ja waadata, kuida Eesti-rahwa efwanemad fõin Läänemere kaldal peal elafiwad ja mis nad tegiwad. Et see maa, selle maa rahwas, ja selle rahwa keel, ühte nime kannab, see annab tunistust, et rahwas selle malle on jäänud, kus ta

D. Brühl



vanemal aegadel wõis olnud olla; aga teiste maade ja rahwadega ei ole lugu mitte nõnda seft teisi maid ja rahwaid nimetaks, mitme suguste nimedega, mis kül rahwa rändamise ja sõdadega ärawõitmise läbi on sündinud; aga Eesti maa ja rahwa kohta ei ole mitte kuhkil kahte ehk kolme nime nimetatud, ja sellest on arwata, et Eesti rahwas ei ole mitte enam rändanud, kui üks ainus kord, sell ajal kui nad Aafria maalt tulles, Lääne mere kaldal peale jõudsiwad ja leidsiwad, et see maa siin elamise tarwis kaunis kül oli; kus nad ka kui prui rahwas eneste päris maal ära teadmata aegast saadik on elanud ja oma tegudega üks wahwa rahwas olnud.

Ehk kül pimestatud aegade juhtumine on maa ja rahwast päris orjaks teinud, nõnda et maa ja rahwas sell aegal mitme suurema ja wähema walitseja all on olnud, kuni wimaks juus ja wägew Wene walitus teda oma kaitsmise alla wõttis, mis läbi kõik pimestatud aegade udu on selgima saanud, kuni wimaks ka orjaks tehtud rahwas jälle oma prui elu tagasi saanud. (Ei ka kõik need juhtumised ei ole mitte selle maa, selle maa rahwa ega selle rahwa keele nime ühe teisest ära lahutanud, waid nii kui need kolm jü wanal aegal lihendatud jäänud.)

Nii kui aegade pahastajad on mitme ja mitme rahwa terwet elu õnne aegade radadel rikkinud, — nii on ka Eesti rahwa elukäik aja radadel rikutud saanud, kus nende tead nõnda et nende tee on üheks ahastuse teerajaks saanud, kus nende tead footumaks on äraplopnud ja nende järged kõlwatumaks läinud, kelle radadesse keegi, ega ka meigi — ehk meie kül nende järeltulew sugurahwas oleme — mitte enam ei tahar astuda. Nõnda on Eesti rahwa minewikku aja radadel üks kõlwatu aeg, mis üksnes ahakaid ja umbrohtu tegude wigja asemel on kaswatanud. — Aga meil ei ole neile see eest midagi ütelda, et nad rohkem kui pool tuhat aastat üht põlastawat teed on käinud; seft see pole mitte

nende süü, et nad kõide aegast keskõõ pimeduse siise lange siwad. See pole mitte nende süü, et nad nälganud waimuga ja piinatud ihuga pimestatud aegade surma-warju orus kõnd siwad. See pole mitte nende süü, et mõck ja tuli on nende omadust suuremalt jäult ära häwitanud, mis läbi nende järel-tulew sugurahwas taitsa waeleks lappeks on jäänud. Waid aww olgu neile, et nad nii mehikelt ilma sünta on kaatanud, ja suur aww olgu sellele, kes nende häda ja ahastust on lõpetanud ja meie elu wabastanud. Aga see pole ka mitte meie häbi, et meie inid pärisorja poegadeks ja tuttadeks nimetame. See pole mitte meie häbi et meie wälise wõimuse wasta kõhnad ja kõrkawad oline aigadada astudes ja oma waimu-elus oma järeltulewa sugule paremaid jälgi järele jättes. See pole ka mitte meie häbi, et haawade armu si aneste elu külles kannama; waid need on ära pahastajate märgid, mis kül nende häbi-tegu üles tõnistawad. Aga nüüd on Eesti rahwal see kõige tähtsam samm aja-radadel; seft selle aasta ajal on mitu kümme miljonit inimest ja ka terve Eesti rahwas ühe sukkatuse orust elu-maa kaldal peale tõstatud saanud — ja see on see suur tegu, mis seda aasta sadat ja Wenerigi walitijate aja-rada ütlematta ümuga täidab. — Nüüd on see aegastada, kus Sumala rahus kingas Keiser Aleksander I. on pimestatud aegade ärawõitjaks saanud ja kus armu rikas Ispalik Keiser Aleksander II. on neid kõige ülemaid armu ja halerustuse tegusi teinud. Kül neid helduse armastuse tegusi on palju, mis taewa Ipa tahtmist mööda Riigi-Ipa wägewa käe parga mõu ja halastaja armu läbi on rahwa kasuks kõnda saadetud — siiski on see ärapäästmise tegu see kõige suurem armastuse tegu, keda meie eneste südamesse ühe igawese pitseri märgi alla mälestada paneme ja tänu-palwid taewa poole saadame; et meile see Ispalik Keiser weel kauaks jääks, kelle warju ja kaitsmise all meie wõiksinaste eneste pimestatud aegades loodud haawa täielikult äraparandada, ja selle kalli pruiuse aja-radal nõnda edasi astuda, et meie elu meile jälle tegusi tooks, kellest Sumalale aww, riigile kasu ja isamaale ilu ja rahwale ülendust tooks, ja kellest meie järel tulejad wõik siwad märku wõtta ja



omuse elu tegudega ja rada edasi astuda ja endid mitte sellest häbeneda, et nemadki pärisorja rahwa sugu, Eestlased, on.

Sõnad waatame veel praori sõnaga mis 25 aasta sees nende palju heades ulkus need kõige tähtsamad on, mis Keisri armuist meie Eestlastele ka on afaks saanud. — Keiser Aleksander II. Nikolajewitsch astus trooni peale 19. Webruaril 1855.

1857. Talupoegade seiwuse parandamine — ja Eesti ajalehed hakkawad

1861 Pärisorjus kaotatakse Wenerigis ära — 1863. Thunholtus kaotatakse

1866 Uue kohtud (rahwa ja wannutud meeste kohtud) seatakse esmalt

Peterburgis ja Moskwas elusse. — Uus Kogukonna seadus

Balti Kubermangudele. — Käsitööde wabadus meie maal.

Isale ühele pärisorjuse astmise luba antud.

1869. Esmised Eesti põllumeeste seltsid teisewad elusse.

Eesti Aleksander = Kooli heaks lubatakse raha korjatus.

1870 Uus linnade walitus — 1874. Üleüldne wäetennistuse seadus.

1878 Uus linnade seadus tuleb ka Balti ma Kubermangudele.

1879. Senati kohus ülemaks apellatsioni kohtuks ka Balti

Kubermangudele saanud.

Seiwast ütlen: Elago meie Keiser Aleksander II.

Elago meie rahwa waimo harimine ja tema eest hoolt kandjad olgonaad mis sugusest rahwast tahes ja antku Jumal kõigile õiget meelt ja mõistust, et keegi rahwast ilma asjata wihale ei ärita! — Meie rahwa waimo harimine ja tema eest hoolt kandjad naad elagu!

Saawime siis veel et wõiksin pea need laulu sõnad nõnda öelda, Eesti poiad edasi astwad oma radasi.

Wenend sada aastat seiwab Wene maa ja tema rahwad Aleksandri II helde ja õnistatud käe all ning on tema armu wäest rahwa rõõmu, priinust ja priisket elu, õigust ja kergitust igas töös ja toimetuses maitsata saanud.

Wene rahwas on oma kuldset isulikkust wabadust ja meite wäike Eesti rahwas teoorjuse kantamist tema käest kindlaks saanud. Meie rahwas on küll juba 60 aastat waba ja õiguse põlwest päästetud, jüstki aga oli meite priinust alles poolik ja meite wabadus wäewaline, sest teoorjus rõhus meid maha, kurnas meite tööjõudu ja raskendas meite põlwe. Ei olnud meil wõimalik oma maad nõnda hoida, nagu töö seda tarwitas ja mõistus seda nõudis, pidime igal ajal walnis olema, mõisa käske kuulma ja täitma, ja üksi jell ajal, mis teoorjusest üle jäi, oli meil lüha, oma natukese eest poolt kanda. Eesti põllumees oli teoorjuse ajal wilts, kehwa talupoeg, kes ei waeuwa ega muce, ei palehigi ega keha töö läbi paremat põlwe panna ega juuremat wana korjata wõr teemida ei wõinud, waid igas talituses ja toimetuses õiguse töö läbi takistud sai.

Nus ühel wõr teisel kohal mõni talunike ehk naituke hõlpsam elas ja kergemat hõõmat kandis, jüäl oli parem põlwe maa ehk mõni helde mõisa omanik tema käekäigu kergitajad. See on wiimse 10 aastades täieste teiseks saanud; teoorjus on kadunud ja sellega ühes ka meite põllumeeste seljast raske kapidat kõõrem wõetud. Wilts, waeuatuud talupoeg on jänkaks, mõistlikuks põllumeheks sijnunud, tööwaeuast ja palehigist on temale wana ja raha sijnunud, püü tükki talusmaadest on laste ja laste laste hääks päriseks astetud ja mõni mõistki on juba Eesti põllumehe omaduseks saanud. See muutus on teoorjuse kantamisest saadis lühikestel ajal kiirel sammul meite maal ja meite rahwa seas sündinud, ja selle suure muutuse juur on meite helde isaliku Keisri herra kingitus, kes teoorjusest seda wiimist rasket õrjapõlwe rüürnet, oma armu läbi ära kaandanud. See on kõige suurem ja tähtsam Keiserlik tegu meite rahwa hääks, misjäreast Eesti rahwas igawese aiani oma Keisrit Aleksandrit II niisama tänama, auustama ja armastama saab, nagu meie maast madalast



saadik õppinud olene, Aleksandrit I omas südames kandma. Eesti rahvas  
vabadus ja ülemriigi Keisrite Aleksandri I ja II nimed on aialoos igaweseks  
kokku liidetud ja meile rahwa mälestuses ühte kaswanud. Meile praegone  
isalik suur Keisri härra on meile rahwa häaks seda suurt ja kannist hoonet  
ülesse ehitanud, kellele tema suut ja armuline onne aluspidaja pannud. Tema ei  
ole aga mitte üks meile paljast rumukast maia kinkinud, kus see meile wabalt ja  
rõõmsaste elada wõikine, ta on meile ka kõik elutarwitusi ja mõistuse häiduse  
rüütu weel sama juure annud, et meile ka toredas hoones kui haritud rahwas teiste  
rahwaste keskes ja nendega wõitu jookstes oma waimuandeid ilmutada ja oma  
tööjõudu üles näidata wõime. Ta see ei ole esimisest mitte vähem kingitus, mis  
est meile niisama tänulikul wõime ja peame olema.  
Teuorjuse ärakantamisega ühes sai meile ka isewalitus kätte, antud, see kõige  
elufam ja kannim wabaduse onne taht ja põhi. Meile rahwas isewalitus  
enelele wallawonnamaid ja wolinikka tallitajaid ja wõõrmündid, kes rahwa nimel ja  
rahwa häaks igas tükis igapäawases elus, kohtutubades, kirikus ja koolis tallitawad  
ja asju ajawad, õigust kaitsewad ja ülekohust nuktlewad. Kui fagedaste rahwas  
weel mitte ei ole mõistnud ehk oskanud iga koha peale kõige tublimeid ja  
südamaid mehi seada ja wahete wahel ka nurinat kohmetanud ehk ülekohuste  
walla wanemate ja tallitajate üle kuulda on olnud, siis ei ole see mitte helde ja  
õige saaduse juur, waid tunistab aga, et rahwa filmaring weel mittemigal pool  
mü kangelas ei ulata, nagu seda tarwis ja soowida oleks. Selle põhja jaal aga  
kaswab ja sirgub just aeg aialt mõistuse juur, ja rahwas saab peagi täiesti auru  
saama, mis ta ise-enele kasu ehk tulu pärast tegema ehk jätma peab. Pääle  
felle on meile ju oma Keisri herra helduse läbi ka tublid ja täielikud õpetuse rüüstad  
kätte saanud, keda meile rahwas mõndalainud 25 aasta sees mitte tarwitamata  
ei ole jätanud. Esimene Keisri herra töö meile rahwa häaks oli see, et emakeeles  
lubati ajalehti wälja anda. Praegusel aial ei taha peaaegu keegi meile seest  
enam ilma ajalehta läbi saada, ja ei tulegi kellegile meele mõtelda, mill wiisil  
felle ajal rahwas ilma igapäälase meele ja mõistuse äratufeta läbi ajada wõis.

Mailma aiaramatud ja piibli luggud anawad felle heaks küllalt ees küüsiid;  
need kõige monusamad annab agga ikka igapäawane ello. Millalgi ei tohki  
lapse kuuldas teiste inimeste üle keelt pehista; agga küll wõib ema  
sest marko anda, kui midagi tähedid asja on fündinud, kuidas seal ehk  
teal kurri teggo ikka teggia peale taggasi langes. —  
3) Isamaa armastus. Meile rahwal ei ole palju kohad ja fittid, kui teiste,  
kus nad kokko tullaksid oma isama ja rahwa heaks nou goidama, ja kus isama  
ja wendate armastus külwatud saaks ja wälja läkkiks rahwa sekke, et seal  
kaswaks ja wigä kannaks, meil ei ole ka weel koolid, kus täieste tehtud saaks,  
mis felle asja polest peaks tehtud saama. Ta seest se tullid, et iggaüks meist  
omna teid kait ja keik asjad nenda pitkamisfi eedofi lähkewad. Kui isama  
armastus ja täieste rahwa fündames põllets, siis saaks ka igga üks iserarralik lige  
aufamaid teggusi nõudma; meile isama ei saaks enam meile kasu pärast  
ollemas, waid meile saaks ollemas, et oma isama au kaswataksine, se on meile  
rahwa au, kes ennaft, Jumalale tänno, enam teiste jalge al tallada ei lasse.  
Ta se mees, kes oma isama seest ka ehk furra wõiks, se on, oma ligemise seest,  
kellest tal se keige weikem hulk tuntud on, kas se mees oma wanemate,  
laste ja fõbrade wasto wõiks külm olla, kui nendel ta abbi tarwis? Kas se ei  
peaks ka wahel oma kasu püüdata jätma, kui se läbbi ta fõbral ehk kahjo saaks?  
Kui teie emad ärratunefite, mis fagune wõimus teil felle polest kaas on! Oppigem  
siis wanna Kreek ja Roma rahwast, keda meile küll paggana rahwaks nimetame.  
Seal wõis üks ema isama seest furnud poega nätkes hüida: „Mõ Jumalale tänno, felle  
ollen ma teid oma rinna al kanud!“ Nende rahwa jures läkfid need emad, kelle poiad  
fõias isama seest ollid langenuid, lilledega ehhitud templise kituse tänno tegema. Ta  
kas naad sepärast oma poegi wahhem armastafid, kui meile emad, ehk nende  
poiad neid? Toeste weel rohkem. Seal langes kord üks ema rõmo pärast furnud  
makha, kui ta külis, et ta poeg awalikus wõidu mängus au pärga oli fanud, mis  
teida keige rahwa ees auustas, ja kakis teist meest, kes fõda autahde ka wõitnud ollid,  
jooksid koda, panid oma wana ema wankri peale isenast ette, ja wiisid teid  
jookstes rahwa sekke, kes aufaid poegi ja nende ema rõmo õiskamisega wasto wõtsid,  
kus agga poiad mõllemad makha langesid: üle lige suut rõõm oli neile fuma tonad.  
Et küll niisugune armastus emade ja poegade wahhel oli, siis ki läks isama  
armastus üle keige. Kuidas nüüd meile jures fellega legga on? Seest mo fõda  
ei onna fuggugi räkida. Agga kas sepärast ikka nenda peab jätma?



rumaluses, et ta poja isse walle iõdu lõpse rinda paneb. Tuini nelja ehki wiindama aastani on se aeg, kui  
õiguse pärast wits peaks kaswatanise jure pruigitud fama. Seft kui teada jün mõistlikult pruigitud ja laps õige  
wisi kaswatud sui, siis teada pärast enam tarwis ei sa olla, ja teeb seal ennem pakka, kui  
head. On aga ema last isse weikefes põlwas oma aruarmastusega ärra-rikunud, siis wits pärast  
kui enam ei aita, waid teeb aga last tümaks ja kaudab ta häbbi tundmist. Se ema aga, käläl õige  
armastus südames ligub, se kaswatab oma last hoopis teislt wisi. Kõik kuuri saab lastest emal hoitud,  
ja kõik pakad harjutused, nenda pea kui nad enast näitawad, sawad ärra häwitud, kui laps ka tea, kui  
waike weel on, ja kui ka seal jures wits peaks pruigitud fama. Awalik meel ja õiguse armastus  
sawad aegjaste ärratud, milalki ei sa ühe naljaka tuhja jutto ille naertud ja ka iggawiks juba  
walle saab trahwitud. Last ei lubata middagi wõtta, mis ta oma ei olle, ja ta ei  
tohki wasto wannematte keelmist middagi teha. Lähhab ta furemaks, siis hoitakse  
kõik asjad emal, mis tale mitte harjunud wisi ei pea minema, agga kellest  
tal osja peab fama, se tulletakse tale ikka uste mele. Kuni hakkab  
ka emma esimine õppetus. Se ei olle agga mitte kõhke A. P. S. rann  
waid mõistlikkud ja head lappelikud kõnned ja juttud, ja jün süda  
õige armastus, mis emma rinnus põlleb, ka lapse rinnus ni fama.

Suggast armastust. Se armastus enast agga kolmel wisi:

1) Armastus Jumala wasto. Jumala armastus on se peaaegu  
mis emmal lapse südames süttada talleb. Laps peab aegjaste  
teadma, et Jumal ikka tema ümber on. Se tundmine kelab  
teada ka siis pakka teha, kui teada kegi ei näe, ta aiat ta südames  
kurjad mõtted wäga, seft et nad Jumala filmale awalikud on; ta  
troostub teada kurbtuses ja waesuses, seft ta teab, et Jumal kedagit, kes  
tema mele järgi ellab, hukka ei lasse minna. Üks ema, kes agga nenda  
oma lapse südames Jumala armastust süttada tahkab, ei pea üksi  
sonna, waid ka teuga näitama. Kurbtuses peab laps nägema teada oma  
lotust Jumala peale panewad, ja rõmus peab tema suust tanno palwe  
sonad kuulma. Nenda peab ema oma last ju, südame ja teuga Jumala  
armastama õppetama. 2.) Armastus liggemise wasto. Lapse  
südames peab ka ligemise armastus aegjaste ärratud fama. Ta peab  
jo noreft põlwest jadik õppima, mitte oma kasso peale üksi wadata.  
Se sunib kõige paremine se läbbi, et ema lastele sundinud asjad ja jutt  
ragib, kus auvad teud liggemise heaks tehdi, mis wahkel ka nenda  
fureks läkji, et üks inimene teise eest oma ellis andis kuise torwis  
alle

## Noia kiwi Palmis. x)

Ajaloolik ennemuistre jut  
kes Palmis mõisast sagatise teed mööda läheb, näeb 2/4 wersta Palmis  
mõisast, minnes pakemid kät paestkümend fammo tee kõrwas ühe heina kutsja  
moodi kiwi, kumse ja männi metsa sees, siäl ümberkaudo inimised küündwad  
seda „Noia kiwikis“. Kust se nimi selle kiwile tulnud, räägib  
rahwas nõnda: Palmis wallas Wõhma külas Kingu peres, elanud ene  
üks perrenaine nimega Krööt, se on suur nõid olnud, ja enast mitmet  
moodi moontanud; temal olnud arjo es pöranda all, kuudi nahki, kui selle jäält  
wõtnud ja ümber pannud, siis olnud hunt, leinud piidunud mettus loomi  
kinni ja keetnud neid perrele; ükskord korniko warra olnud perre weel  
tööle minematta, wiskanud ühe mustud koorra tuppä, ja keetnud lõmaki  
perrele, seft saadik ei ole enam pere liha jõunud. Temal olnud mood  
iga Laupäaw wõid teha; ükskord kui teise tööle läinud pugemid sulane  
woodi alla, et näha faaks kuidas wõid teeb. Perrenaine toonud nattoke koori,  
pannud kornu lügitanud ümber, siis läinud keetnud arjo laele magama,  
nattoke aia pärast tulnud nurkast üks suus must kas wõija  
läinud kornu juure, oksendanud täis, siis läinud tultud teed tagasi,  
selle peale toonud perrenaine üles lügitanud kornus nattoke ümber,  
ja wõid olnud walmis. Seft saadik ei ole pere enam wõid jõunud.

Siaal juures on teine perre nimega Kanguste, kui se wigja tunlanud,  
tulnud Kange tuul ja wiinud kõik wigja ära; kui seda ikka ühte puhki  
olnud, toonud Kanguste perremees, teiste nõu järle mettast kumse  
oksi, pannud reie üles, kaiwatanud ja preksnud, ni kui wigjagi; kui  
reie hakkanud tuulatud saama, tulnud Kange tuul wiinud kõik  
ära. Mõni päaw peale selle hakkanud Kingu perrenaine kurtma,

x) Ma nimetan seda meelega Palmis kiwikis, ehk ta küi Sagadi mõisa maapeal  
sejab, wana rahwas räägib, et se on enne Palmis maa olnud, seft Palmis mõisa maa  
olnud enne jün; ükskord walitsemud Palmis üks wana proua, selle käest on  
ümberkaudo mõisnikud paljo maad eneste piiritese, pottuse ja meelitamise kaubaka wõtnud  
Kaaspere on wõtnud sakko soe heinamaad Humaa peretega, Sagadi poolt olnud raia Sagadi külast  
saadik La Kõlga kõnno on paljo maad wõtnud, nenda et kotha weskil üks Palmis herra on  
ehitanud, ja nime annud. j. n. e.



Kiilarahwale; ei tea mis lugu se on, meie leib on ni kuuse akka muga  
Sest on siis teada saatud kuis wiga ärra wiis; Nenda on tema  
mitmed moodi warrastanud ja teiste kahjiks elanud. Nii ja paljo muid  
kaebusi on mõjast tema peale kaetud  
Seleparast on tahetud teda ära hukkata, tootud wisatud mõisa  
tüki et pidanud ära kuppuma, aga ei ole kuppunud, tulnud sügawast  
weest wälja, istunud tügis ühe kiwi otja, ja öölnud: "ei uppu ei uppu  
nõrg nõel on peres." Siis wõetud jäält ja wütud se nimetud nõia  
kiwi otja, ja on jääl tulega ära põletatud, keha on küll ära põlenud  
aga süda jäänud järele, üks mees on siis ühe kadaka keppi leikanud  
wasta okja okjast küllest ära kistunud, sellega on siis süda  
läbi pistnud, siis läinud süda hakkiste lõtki, ja karganud suure  
kause otja, ja olnud harrakas.

### Restimaa = rahwa wano laulusid.

I. Wäse lapse laul.

Oh! mina ifata lapsi, Oh! mina emata lapsi  
Wanemata waene lapsi!

Oli mull ifa ollesja, Ema ilma tüllesja,  
Ei ole elatesja!

Wöeras se pere ifake, Wöeras se pere emake,

Lähem wöera woode ette,

Wöeras wöeroti waatab; Põl on põigiti eesja,

Sõnad sõrwiti suusja!

II. Kük kullad kooje lähwad, kük ellad ifa maiase; Kuko lään  
mina ifata, Kuko lään mina emata, Kuko weeren wennatagi,  
Kuko öerotan öeta? Kase juure kanno juure, Linno juure  
leppa juure, Puu juure pedaka juure. — Mund saured sügure  
pääle; Mund kõrgid kodud peale; Minu juuri Logja peale  
Kallis kake käe peale, Wiks olen wue forme peale.

Kui minu koduna kaswin, Elasin ifa maiasja, Weerin wonna põrmandala  
Kodo siis maksin kulla tükki, Ifa õuesja hõbeda, —  
Küüd sain nari muile maile, lüri muile allikale, parti muile  
paikatele, Tore teifile wesile. Küüd ei maksja maasta rohdu,  
Tala alt ei jäljekesta, sügijesta sütle wetta, Kewates ta kelle wetta,  
Tõulusta umala wetta

Thaldawad tüttarlapsed, meestele walgetele, juustele rungetele.  
Mees on walge kämmel waljo, mees on musta meel on tarka, mees  
Kõrgi kõwa rusfika. Mis neist muhkista mehkista, uba juusta  
uhkeista, waho päista walgeista, kübarpäista kõrgitesta,  
Sööda kõrgi jooda kõrgi, osta kõrgile hobune, saada kõrgile  
sadula, pese kõrgi riteida, waali kõrgi wammukisida, saada  
kõrgi kõrtsi teele. Kõrgi sõidab kõrtsi teeda, seal taa  
piikuda peaksi, wöera naifida weaksi. Tuleb kõrtsista  
kooje, naene koeraki koduna, agijakifi alla laua,  
seub sukka naese selga, kõidab kingad naese kaela.



Palmis Moja ike reie juures käinud wana pois iisna tihoi reie  
 pappi juures; kui reie papp mingi on jua teinud siis tema on  
 omale ka ikka küsinud ja jäänud ikka kõi ära, küsinud  
 ka reie pappi käest mis so nimi on, see öelnud ise, reie papp  
 on jua teistele kurtunud, siis üks on õppetanud, ja reie papp on  
 siis selle õppetuse järel nenda teinud, üks ihto pannud weel  
 praaga tinna tulle julama, wana pois tulnud, ja küsinud, mis sa  
 jänd keeta, reie papp kostnud, mul jäiwad filmad kolmuga  
 haigeks, keedan filmad wõtu, wana pois kostnud, mul on ka filmad  
 haiged, anna mulle ka, reie papp kostnud, se on waga kibe ei wõi  
 muidu filmad panna kui kige peab kinni sentud olema, see aga  
 ölnud Palmis se mood reie ölnud üks nelja tulli paksume ja  
 kui füllas pühkune punkt kus peal on inimesed ölnud kui reie on  
 ahtose pantiid) wana pois küsinud kus on siduta, reie papp  
 kostnud seie ahte pingi külge, wana pois eitnud selgali pingi  
 puale, reie papp sidunud ene warutud, se jämeda juhi kõige  
 pingi külge kinni, siis toonud paa ja walamu jula tina  
 ike korgga wana poisi filmad, se koranud jaalt walaga  
 üles ja punki selgas jooksum reie wälja, ikka metsa poole  
 jälle tulnud poisi wasta ja küsinud kes tegi; tema kostnud  
 ise tegi, ise tegi, teised arwanud et tema ise pidi tegema  
 peastund pingi wana poisi seljast lahdi ja jätnud jenna maha  
 sest arast ei ole enam reie juure tulnud, mind wana fapori  
 isfa wäljas mitte kord jeda ja ütles Palmis Lantka soaära  
 weel pingi jalgu ja tükkiid näinud olema

See palju koeb, se palju teab. (Luggemise kasse.)  
 Nõndalainud nõndalal, Riia lätikele laeno-ramatokogadust kinneldes, olemine ka praar  
 sõnnakest luggemise kassust sekku lisarand; aga seoda oli wõtte. Kui kezi seida ilma asjata  
 töök ei peaks wõtma nimmetada, siis wõiksin kinnu nettoke pikkemelt kätida;  
 agga pallukjine ka rafuke kähkelpannemist ja järreemõttelust, et semet maantei peale ei kaluakjine  
 — Luggemine on isjennest ni tuttu kunst ja esjamine, mis kõigeemu rahwa ja ka  
 meie Eestirahwa lastele jutta norest päwest jädik hakkabakse õppetama.  
 Mikspärast tehakse seoda? Kas lapse kehha selabbi kosjub, pikkomaki, tuggewamaki,  
 suuremaks lakkub? Ei mitte, sest lambadalled, kannapoiad w. kosjuwad ja kasuwarad  
 ka ilma luggemise kunstita; kui lapselst muid ei tahheta, kui kehha kosjumist,  
 (mis kül komulikul wõil ka peab kosjuma) siis pole luggemise õppetamisest  
 egga õppimisest wacwa warwis. Luggemist õppetakse ja õppitakse inimesest  
 waino kosjumiseks, sest wain ep se on, mis mõistlikko inimesest lapse  
 ja mõistmatta lamaballe wakkal suurt wakkal seeb. Tõök, jook, tule õhk  
 ja tarwilinne liikumine kehha, õppetud, tundmine ja teadmine  
 luggemise abiga wainule, kui mõllemad komulikkal ja tarwitikul  
 wõil kous on, siis waff saab laps inimesesteks kasuwarad, muidu mitte.  
 Oh, kui suur ja pühha sõ on sepärast wannematel ja kolidel! Õiged laste-  
 kasuwarad ja nende wainoharriad on sepärast rahwa kõige suuremad heategiad  
 ja, nõnda wõlde, Lõja lähhemad käsplised. — Mis teeksid nemmad, mis  
 wõiksid nad kehha, kui meil iggas keles mitte ommad kirjatähked ei olekfid,  
 olge sammalad, olge inimeste nägema mätteid nähtawalt filmad ette panna?  
 Mikspärast on siis kurt-tummad ni wägga õnnestunud? Tüar, jua, käia,  
 maggada ja muidu omma kehha kosjutada wõiwad nemmad ka, agga mis  
 tahhata nende mõistlik ja suuremata wain teha, kes allati otsego pimmedas  
 wangis ja nälgas peab feisma? Mis asji wõib nende waino toita, harrida,  
 kosjutada, walgustada, romustada, kes nago müride tagga lükus peab  
 feisma? Nõndasamma koggoni õnnestunud on need, kes iikke ehki teise  
 wca läbbi omma terwet inimesest mõistust on arwa kauranud ja selabbi  
 otsego mõistmatta lomade kirja fannud, kelle wainule mingi fuggust  
 ällemat walgust ei paista. —



Inimese mõistlik waim ei ole agas mitte warsti ilma kasutamata suu, ilma harrimata puhkas agas ilma tootmata sügeu. Temma peab aga mõda õppetuse, harrimise ja targutamise läbi seki jama. Inimese waim on wastuõrtja ja waljaandja, hõggaja ja jaggaja waim; temma hõggus õppetuse, naggemise, lugemise läbi ja jaggab walja teiste heaks sõna, kirja ja olla-kõnede läbi. Kes ei mõistaks muud, kui suu ja kallis tarwitus seal jures issearranis luggemise mõistus ja luggemise himmo on? Wägga wae walime ja willeks luggu on seal, kus luggemist alles lasteasjaks peale nende spinaks ja waeuaks petakse, ehk kus sedda muida wie peatükki pärrast kaso järrele ja mõistusteta prugitakse! Eks se ep olle kui fari, pässi koormaks selgas kandar, kellest isse ei märka fura. Igga rahwa maddalus on temma rummaluse ja igga rahwa rumalus on tema luggemise järrele. Kus luggemine weel mitte last ja room, waid rist ja puini on, mis kõnga kõnga mõistetakse ja nago pätko kaelas. Kantakse, mis luggu wime nisuggusest rahwast psiddata, ehk mis õigusega wõib sefuggune rahwas tahtar, et temmast luggu peab peetama ja harritud rahwaga ühe astme kõrgusele arwatama? Wõib agga kegi rahwas waimoharrimist läbi ennast isse üllendada, miks ta siis sedda ei tahka teha? — ehke ei wõi ommal maal üllena kolide puduse ülle mitte kaebada, neid on linnades küllalt leida, ja kes tahab ja jõuab wõib neid pookida ja leida rohkeste, mis ta otse, agga need kaswatamad küll targemaid inimesi, mitte weel targemaid rahwast. Meie rahwa kolid maal, ehk meie nende tood ja waeuad küll mitte wäheks ei panne agga neid laita ei tahka, peaksid furemast oslast ommeti hea tükk weel tootetud jama, kui meie rahwa waimoharrimise ja luggemise himmo praawad kaswatama ja kasfolikkult fureks faatma.

"Agga mis on meie paljo luggeda?" wõib ehk monni küseda.

"Meie kirjawarra on alles weike ja fealge hagganaid fias, mis tuul arwarib u." No kes teab! Kes luggeda tahkab ja omma luggemist mõistab, wõib sefthi weikest warrast hea osja waimotoidust leida. Esmalt ei olle nisuggune küsija weel ammagi kõik luggenu, mis luggeda olleks ja teiseks, miks pärrast on siis meie kirjawarra alles ni weike? Eks se fellepärrast, et luggedate hulk alles ni weike on. Ramatud on nisugguse asjad, mis üksi feal rohkeste fugginwad, kus neid rohkeste prugitakse, ja

midde ennam neid tarwis, sedda ennam neid ilmole tekkib. Waimo roaga on keine luggu, kui ikko roaga, kas ühes maas 10 ehk 20 suu sõmas on, selle järrele ei kaswa wiljale mitte ennam agga wäheks päid otse, waid fumala ilmade ja pollo rammo järrele, jago peere kõhda ülle ehk puduga ürra. Feine luggu on waimo roaga. Seal toufob ehk wähened faaki just tarwitust mada: midde rohkem luggedat, sedda rohkem luggeda ja imbu pöördud. Waatkem ommeti meie rahwade peale, nago Soomalased, Rootslased, Sakslased, minnopärrast ka naabrid Latlased u, miks on nende kirjawarra ja aialehtide hulk paljo furem? Mitte iggakord fellepärrast, et rahwas isse furem on. Vende luggemise himmo on furem, mis kirjawarra kaswatab. Tallorahwas on ka Sakjamaal tallorahwas ja harrimata inimesi fias ka, nago taoliste ja päililiste näme, kes fealt meigi male on talnid ja mitte, suurt waimoharrimist agga tarkust kawatunu; agga se ei wabbanda ommeti keblegi tannise pondust meie maal. On feal mõnes nurkas pollo- ja miu- hõteggid ka järrele jänud, ei tea paljo, ei loe paljo, kas siis nende fü meid peab wabbandama ja meile esmarkegs ollema?

Sedda ei fa ommeti kegi tahdma. Kui agga feal furema hulga peale watame, siis peame ommeti tannistama: meiteft hopis ees! No mis siis muud, kui astugem järrele!

Meie ollime juba minnema hord nimmetanud: teadmine on wäggi, jõud, sügeurus, julgus ja se tullis — kuulmiste ja luggemiste, kellel oma suu kaso on. Kes middegi teab, se middegi julgeb ja jõuab. Luggeda rahwas on harritud, tark, sügeu rahwas, olgo kooda ehk wägas, nago Sakslasteft 1866 ja tinnawa jälle näme. Mis aitalfid kõige pärremas fõarusaad, fõaüllemad, ja fõa fõadusjed, kui kolioppetus, ramatud, aialehtid ep ollekfid eel näinud agga waimo harritud, filmi fellestanud ja felaabi ka ikko sügeu waksaks teinud? Mis wõikfid harrimata inimese karjad teha, kes middegi ei tea? Hõgoni weider olleks, kui luggeda rahwas ka ühkel hobil mõlge rahwas ei olle. — Sedda polle raske arwamõista.

"Mis tallorahwal tannis luggeda ja paljo teada? Waatko omma too peale, et se õigel ajal tehta faab!"



Kas fu minna kirjamekki! Kõhho kullipoeg oma tarkusega läheb?  
Tõsi küll, fakkertust florest ja parkimatta juttu peame ka veel  
kuulma. Mis ta muud tunnistab, kui et nifuggused veel midagi ei  
olle luggenud, ehki kui nad midagi lugesid, siis sedda ometi ei  
olle mõistnud, muud ei oleks neil võimalik ni jolledat juttu  
juust wäljaaiada. Kui nad wahkegi järrelemõtteksid, siis  
peaksid isse omma sõnade eest arwakohtkuma, ni madalad ja  
jõlledad on nemmad. Oh parrako, ja tahowad isse ka veel imm  
targad olla, kel' mõhkad wasi witta, kui neid rammalaks nimetata  
Kes on siis tallorahwas? Kas nende ja mõistmata töölon  
wahkel midagi wahket ei pea ollama? Tõhho! Tallorahwa  
kuida üllimal nimmetud, on iggal maal tallorahwas, agga  
iggal maal ühkel hobel ka kõige muu sefuste põhki ja allus  
põllo rahwas ja seppärast aruwaart rahwas, kesda rumma  
mitte ei pea teutama egga rojastama. Kas agga aruwaart  
põllamees rummal mõhkib olla, kellel mingi suggust luggemist,  
teadumist, tundmist, egga waimoharrimist tarwis ei olle?  
Tõlle jul! Harrimatta inimene ei wõi ial õigel wõile  
omma põllo harrida, karja kaswatada, perret pidada cc.  
Kimmelt põllomees peab ni mitto asja teadma ja tahhele pannen  
mis teisel käsitööteggial mitte ni haddaste tarwis ei olle  
Kas temma tahkalis põllo harrida ja isse seal jures harrimataks jada,  
ei midagi teada, luggeda egga oppida? Ei polege! Ühki liig  
rummalus ehk ninna tarkus wõiks sedda nõu temmale anda. Meie  
agga fowime ommalt poolt fiddamest, et meie tallurikud ja  
põllomehed kõige pealt sedda, mis nimelt nende kõise ja ammetis  
putub, hõlega loeksid, agga peale selle ka kõik muud, mis lugg  
on, et nemad kellegi asja polest kottis ei ellaksid.  
Kes rohkem loeb, se rohkem teab ja luggemisel on omma suu  
tallu, kes sedda hõlega ja mõistlikkult pöngib. Tõhkem isse  
sedda ja andkem ka teistele head nõu, sedda samma tehke,  
et kõige meie Eestirahwa pealt udukätte ikka ennam  
arwatakkus ja nende waimo film selgem ja kaugemale  
hakkaks naggema. Andko Jummal!

12 Oktober 1882 Oli Haljala Kehelkonna Kooli Kohus  
koos, Kiriko õpetaja naiaas Haljalas. Kõhku olid kutsutud:  
Kõik koolmeistrid kooliwanemad ja Kiriko wõõrmõndrid.  
Kõhtu hõrad olid: Kiriko õpetaja Kehelkonna koolide rewitent  
ja Kiriku wõõrmõndri hõrad ja Kehelkonna kooli wanem, R  
Koolilaste pääwaraamatud anti uued, ja mitmed weiked asjad  
läksid kaunis rahuliste edasi. Koolmeistrid palusid et koolidesse  
klobused saaksid. Õpetaja ütles et neid ei ole saadud, Eesti keeles  
kõlblikkusid ei ole mis on need ei sunni pruukida, ja Saksa  
keelset walla koolides ei sunni; siis küsis Kandle walla koolm  
kast neid siis saab, õpetaja ütles: ei tea, tee siis sina.  
A... ütles: kui õpetaja mulle ütles tee sina, siis mina  
ütlen: tehke teie. See ütlemise pärast sai õpetaja tigidaks  
ja koolide rewitendi hõrad soowis rahulikumalt rääkida.  
Õpetaja käsits Kandle koolmeistri omast maiast wälja minna  
sunitaw ei läinud wälja. Koolmeistrid palusid selle asja kõrvalde  
jätta, ja muud asja rahulikult wõpi selidada.  
Koolmeistrid palusid et ajaligu saaks ka koolides õpetatud.  
Õpetaja ei lubanud koolm. palusid et üks piibli lugu tund saaks  
wähentud ja ajaligu õpetud. Õpetaja ei lubanud käsits Tallinna  
ülemä kooli kottust küpima minna. Koolmeistrid ütlesid:  
meie koolide säaduses on lubatud, sellepeale otjiti saatusel  
ja siis ~~õpetaja~~ õpetaja ütles: teie wõite Georawia tunnis õppetada  
Tallinnast ja Riüst. Georawia on kõigest kaks poolt tundi nädalas  
ja mis teie seda tahate, teil jo ei jõua, siis ütles Kandle koolm.  
jõuab küll. Õpetaja ütles: mis sina ka räägid Kandlel oli mulle  
kõikse <sup>andma</sup> kool kus midagi lapsed ei mõistnud. Sellepeale  
ütles Kandle koolmeister: Õpetaja tuli liiska käsitumalt fõise  
irnutas lapsed ära, selle pärast nad ei wõinudki wastata, mina  
Õpetaja ütles: sina ise jo küsidsid, koolmeister wastas: lapsed olid  
jo hirmunud, mis naad siis veel wastasid. Õpetaja ütles: mina  
ei tulnud walgult fõise, se on tõsi mis mina ütlen. Koolm.  
wastas: se on tõsi mis mina ütlen. Sellepeale käsiti Kandle  
koolmeister wälja minna. See wastas: siis kui teised lähwad  
lähew ka, muud mitte. Siis käsiti Roopa wälja wia kui se ei  
lähew, tõusid hõrad püsti ja ütlesid: on õpetud Jummalaga, lähki t. t.

See medifõise minna, kes igapäras aru ei ulgas olen ei



Tobras

Tuleval pühapäeval 11<sup>mal</sup> Mail, lõuna kell

ühe ehtekähe ajal saab meie pöörg meie ma  
ustituid, kuhu Teid auupakklikalt war =  
vulipks palome.

Awikuly. Mail 1860

Danel ja Liiso Bruhl.

Madistke left Mari Ikmann palus Goetyale tunustus et ta wane

Telega tunustan et Mari Ikmannile tütter Koolis Käib walle armo  
seie saadik ei ole saanud, ja mero teada ta teoste Kehwa on.

Metfikus 23. februar 1861. Danel Bruhl Kooliwanon.

Daniel Bruhl jättab Els Kuulmanni üheks aastaks,  
(aasta hakkab sel 23<sup>dal</sup> Jüri kuupäwal 1867 ja lõpp eb sel 23<sup>mal</sup> Jüri k. p. 1868.)  
E. Kuulmanni omma sauna, mis Awiko ostetud kohha peäl on.  
Agga selle kaubaga: 1.) D. Bruhl ei pärrü E. Kuulmanni  
käest kui E. Kuulman ükfi seäl ellab, ühdegi maksu selle eest.  
2.) Ühdegi loma ei olle E. Kuulmannil lubba piddata.  
3.) Kui E. Kuulmani läbbi middagi kahjo peaks fundima, mis toeks  
woib teha, et se tema fü ehk holetusse läbbi on tulnud, siis  
peab temma E. K. sedda kahjo tasfoma.  
4.) Tulle eest peab E. Kuulman measti hoolt piddama, ja järrel  
watama, et selle wanna ahjo läbbi kahjo ei sunni.  
5.) Middagi oigusfega pärrimist ei olle E. Kuulmannil  
Awiko Kohha pealt

Sel 21<sup>fel</sup> Jüri kuupäwal 1867

Metfiko  
Koggo-konna kohdas  
järrel wadatud ja kinnitud



Ja siiski ei ole kõige vanem Eesti ajaleht mitte rohkem kui 24 aastat vana, see on  
ta on kindimad meile praeguse kalle Keisri armu läbi. Ajalehtede<sup>koostajate</sup> oleme meie ka veel jalgijä  
saanud, kuhu meie kauniks ajandiks järgitavaks läbiakimiseks kokku käja võime;  
meil on laulufelti, põllumeeste felti ja kirjameeste felti, kõik Keisri herra poolt  
kinnitatud ja lubatud. Meil on jääle selle väiksemad ja suuremad koolid Tema  
valituse ajal rohkete juure tulnud; meile on 10 aastat eest ka luba antud, ise-ense  
too ja arustega üht suuremat Eesti keele kooli asutada, see on meile Aleksandri  
kool. Meile kirjandus on ilma takistamat ja ilma keelmeta suuremaks ja tuu-  
onakamaks kasvanud, ja veel palju muud hääd on meil oma isalik Keisri halduse  
ja armu läbi saanud. — Kas meil selle eest tarvis ei ole tänu üles näidata?  
Kas meie ei pea kui tublid lapsed ka oma armu riigi- ja jubelipäeva pühitsema, kes  
meile nii palju hääd on teinud? Ma arvan, jega mõistat: Selle üle ei saa keegi  
õige eestlane kahtlane olema. Lapsed sejuvad igal ajal oma armu isa ümber ja  
võttavad tema rõõmusest osa. Meil iseäranis on asja Jumalat tänada, kes meile  
armulikku Keisri herrat nii kaua aega tema krooni peal on kaitsnud ja tema elu-  
päivi pütkendanud. Sellepärast saab ka 19. juunil Keisri herra oma jubeli-  
päeva pühitsema, igal pool, kus eestlasi elab, Jumalat tänatud ja Keisrile auuks lauldud ja  
hojitud; igas talus ja igas wallas, igas kehelkannas ja igas linnas Eestimaaal saab sell  
päeval Keisri jubelipäev pidulikult mälestatud. Kirikud saavad rahvast püsti teha olema,  
kes Jumalale tänuõhunid viivad selle juure armu eest, et meile isalik Keisri herra  
on tähtsat päeva mälestat saab; seltsimiseks, kuhu eestirakwas kogunud on kokku  
kõik, saavad laulud ja pörsu-pääled kolme Keisri auuks, kes meile rahva eest  
nii heldeste murde kanad. Linnas ulitute peal saavad rõõmutuled külgama, ja  
rahvas waimustud tujus Keisrile huraa! hõiskama. Aga kas selle rõõmuse ja  
tänuõhustusest küll on? Kas on juba küllalt, kui igauks oma kodumurgas oma naabritega  
koos seia päeva mälestab? Eks ei ole igal ühel tuttas asi et lapsed ja pidupäevaks ka  
laugelt maalt kokku koguvad, et kõik ühes koos ja kindlas ühenduses pidupäeva  
kaunistada. Eks meie siis sedasama oma armu riigi- ja rõõmupäevaks ka ei oska  
teha? Eks meie ei pea üles näitama, et meie ühes rahvas oleme, kes teab, kui palju hääd  
tema Keiser temale teinud on ja kui paljalt teda selle eest tema rahvas tänab ja armastab.



Stuus tuo kuuljää,

Kalewipoia felttil ja rahwal on üks kullg, millest  
rääkima pean, se on ifamaa ja rahwa armastus.  
Kes ei armasta oma ifamaad ja sugurahwast,  
feda mulda, mis teda toidab, ja feda kändu,  
kust ta on wälja wõrjunud, feda õnku, mida ta  
fisse hingab, ja feda taewast, mille kullafed  
tähed tema künge üle walwasiwad, see on  
furnud puupakk põlises laanes, kes mädane-  
misfela ohwrikks langeb. Tema ei kõlba kellegi  
rahwa, weel vähem Kalewipoia feltti liikmeks.  
Ifamaa armastus on nii suuri, känge ja püha,  
tema on nii wana kui maailm.

Kes ehitas muiste päiwil Teeba linna jaia  
wärawaga ja Babiloni torni künki pilweteni?  
Kes weeretab korrku wägewa Hiina müüri ja  
ajutas Kapitoliumi ringudele määratud  
rahwamaiad? See oli Ifamaa ja rahwa armas-  
tus, kes oma kodo ilustas ja kaitfes.  
Babilon on langenud ja Teeba seifab Tolmuis;  
aga ifamaa ja rahwa armastus kestab ilmas  
edasi, künki rahwa põlweid elawad.

Tõidus ja ehitus on niikaua fõdinud, kui inimfela maa maal elafiwad.  
Kõik jõuafelid maa kannatada, aga meelega waletamist, kui fela pühadufe kätte.  
rumalate ehitufeks ja ifamaa õnnetufeks fündis, ei iialgi mitte.  
Fulik wabadus ilma waimu wabadufeta ei tähenda palju midagi; ta on  
metfa linna püüis.

Ei ota waenlaste wastu feismifed midagi enam fura, kus terve rahwa  
waim pimedufe wangift jääfeb. Seda ei jõua enam künki hoida raudfede ukfede  
ahelad, felf et aia waim wägewaim on kui kõik walgufe wastanikuühes koo-  
lenikaua, kui meie koolid jääwad karjaste kooliks, fenni ei saa neift mu-  
kui karjaloomade kaswatajad. Tahardufi armastawad willa niitjad!  
Päikest ei jõua keegi rahwa waenlase taewa kullest ära kustutada, kui aga rahwa  
filmi pähä kaswab, kes walgust jõuawad kannatada



Mooses jättis maha Waras Kullased Koiad ja  
läks oma Israeli wendate juure waewarägema.  
Kuidas lõkkendas tema wiha, kui ta Egiptuse  
Kubja Käest küsis: Miks ja peksad seda  
Israeli meest? Ta lõi nukolja maha ja mättis  
teda mere liiva sisse. See Keda orjakubjas  
peksis, oli kül alatu ori, aga ta oli tema  
fugurakwast fündinud, oli tema wend.

Fündirahwa ifamaa, pühak paik ja fuguwõja  
seisid Jerufalemmas. Sinna tulid Kõrku fugu-  
karud, fäääl tukkus Israeli ifamaa füüa.

Kuidas ülistab teda fuur laulja Saawet üteldes:  
" Jerufalem, Jerufalem, kui ma sin peaksin  
unustama, Siis unustagu muu parem Kõri ifemast ära.  
Fäägu muu Keel mu fuulae Kõlge Kinni,  
Kui ma ei lafe Jerufalemma oma Kõige  
ülemaks rõõmuks olla!"

Ta Kas fee ifamaa ja fugurakwa armastus  
on meie päiwil otse lõppenud?

Ei fuguigi mitte! Teie mäletate, kuidas  
pranslased ja fakkolased, Kreeklased ja türkklased  
wägewates wiha lekkides Kõrku pörkasid.

Kas neift näitustest Kullalt ei ole selgeste näha,  
et ifamaa ja rahwa armastus pole mitte tühijõude  
Kõla, waid elu, wägi ja jumalik jõud.

Iga maalappikene on ofa ifamaast, iga inimene  
lehekene fuurest puust, sellepärast on põlluharia  
rahwa ja Kalewisaia Seltfi Kõhus, oma ifamaad  
armastata, ilustada, ja tema Kõrks tööd teha.

Eestirahwa efiwanemad armastasiwad palawaste oma  
ifamaad. Teadmatta aegadest faadik elasiwad need  
sin maal, karisid põldu, Kaswatasid Karja ja  
tõttisiwad ennast sellest, mis maa ja wegi andsiwad,  
ja Jumal õnistas. Maa ja rahwas Kullases wabaduse  
põlwes ja õitjes naga Jumala aed.

Aga Kas on ilmas Õnne muutmata,  
Kas ei lange mettad Tuule Tõrniga?  
Kõiget Kullast põlwe, Wabaduse a'al,  
Tõuswad pörge tormid Meie ifamaal.  
Kõntlid tulid randa Tuule, tormila  
Tõoma meile usku, Tõoma orjust Kõa.  
Ulk ja orjus, piinad Uhes rändawad,  
Seda ajalugu Tõudwad rahwad, maad.  
Hoiab emarinnal Tõega õrnaste:  
Kellele ta Kaswab? Orjeks härrale!



Tema oja ilmas Piits ja pisarad —

Kas võib kuskil olla ~~õnn~~õnnatunud maad —

Läppenud on ära Waba rahwa töö,  
Meie morale afub Pime oja õõ!

Eesti rahwa õnne põlw on otjas; tema põllud ja wiljad  
faiwad puruks tallatud, jõia farw kutsus põllumehi  
wõitlusel ja wabaduse kullane päike läks warifetes  
looja! Ma ii taha fiin fellest orja tööst, täis pilkalt  
pimedust, täis wend ja pisjaraid, pikemalt rääkida.  
Niipaljo nimetan weel, et ühegi rahwa orja põli  
nii häwitaw, kole ega hirmus ei ole olnud, kui  
Eesti orja põli! Israeli neitfid nutfiwad Baabeli  
jõgede kallastel 70 aastat, aga Eesti neitfid  
oma Kodumaa jõgede kallastel 700 aastat.

Israeli prohwet laulis oma rahwa orjapõlwest  
wäga haleda laulu, meie prohwetid lapsed ütlewad,  
et 700 orjapõlwe aastat olla seitse kullast taewa  
farwe. Israeli rahwast laskis orjapõlwest lahdi  
Kuningas Koores, Eesti orjapõlwe ahelad murdis  
Katkki armuline ja wägew Wene Keiser.

Sellepärast armastab ja auustab Eesti rahwas  
oma Kalift Keisrit ja kirjotab nende nimetfid

Kuldse tähdetega oma südamesse. (Keisri laul ehk  
elagu.)

Niind lehib meie maal jälle wabaduse koidu tuule  
õhk, rahwas harib oma põldu, kaswatab kaja ja  
elab rahulikult oma wiigipuu ja wiinapuu all.

Ta teeb wihkaste tööd ja näeb wäsimatta waeua,  
et ennaft auaste toita ja tagasi lunastata  
oma ifaistade maad wäeraste wäe ja wõimu alt,  
Kelle kätte Ta usu palkaks oli langenud.

Kui maq fiin rahwa wihkuse ja edenemise, nende  
waranduse jõuu ja Kalewipoiat jeltfi peale mätten,  
mida mitte ei ole koku kannud mõisnikud ega  
miljonäärid, waid Wiros rahwa põllutöö tegijatte  
wihkad kää, siis häuan ma südamest:

Wiro rahwas ja tema Selts Kalewipoeg elagu  
Kena, Kana, aga Wiros põlluharijatte wihkus  
ja jõud elagu igaweste! (laul  
elagu.)

17 jannuar 1902 a. Reinwaldi järelle

D. Druhl



Ärka üles, Eestlane Tõsta kafi kõrgele!

Rusikas, mis rakkub randa, See ei karda orja hauda —  
Karia waenlane, Ja eest põgene!

Üles, üles Eestlane, Vaata ümber uhkete:

Lahdi koidikust ju kae, Eesti pinna uued wäed,  
Nüüd, nüüd ka tõudsid lunasta.

Üles, üles, Eestlane, Astu, jamma julguste!

Astu nii et rada rakkub, Laule nii et lepsik lakkub:

See on meie ma, Wõidetud werega!

Üles, üles, Eestlane, Wõitle, wõida wawaste!

Arkanud on wanad waimud Kalewite Ranged kaimud

Lääwad lõkkele — Üles, Eestlane!

Adu Reinwalt.

Keisri laul.

Ja fina, kõrges Wiene jaar,

Ja kalju = kotkas Põhja raal

Ja helde Ija Eestimaaal,

See lahdi ka see Roja üle

Ja armu = rikka Ija jule!

J. Kunder.

Priinufelle.

Mis wana waikfält minu põnes tuikas,

Kui nooreks meheks olin arkanud,

Mis unenägudesse lakkelt luikas,

Kui õõsel rahul olin puhkanud,

Weel koidikul, kui heal mu kõrwas uikas,

Ja ärksal lõkkeks üles puhutud —

Mul julgusega südant, hinge täitis;

Kas see kõik üna wale Kaju näitis?

Mis kõrw mul oli kuulnud wanast põlwest,

Kui Eesti maast ja rahwast raagiti,

Mis hiljemine täitis taewa wõlwest

Mul Looja wägewusest ilmutti

Mis silm mul nägi orja kütke jälgest,

Kui päris põlwes rahwast pünati —

Ma tundsin fält, et jüda õhkas jooja:

Ei ole õnne päew weel läinud looja.

Ja waikne õõ, ja fina, armas Kannel,

Teie olin jala mõtteid awaldanud,

Nüüd tunistagem waikfel õhtu tunnil,

Mis Kurbtuft teile olin ufaldanud,



His mina kuuldes, nähtes, hädas, õnnel  
Ja mis mul lootes südant paisutand.  
Oh priius, priius! julle olin laulnud  
Ja mõtte laulel siin siin nime kütnud.  
Ja väsinud päike polnud veel alla läinud  
Seal priius juba orja kütkeid taub,  
Ja Eesti rahwas õnne päewa näinud,  
Kui õhku udu pilvest maha waub;  
Kas oled, priius, meil ka wõerfil käinud  
Et pimeduse udu filmist kaub?  
Oh, wisi veel et siin kotkas tüwad  
Kas wainu kütkeid Eesti rahwast wüwad.

Dr. F. R. Kreuzwald.





Minnu (Daniel Puhli) kaebtus, maa pruukimise  
pärast, Gustaw Koopa vastu.

Minnust (Daniel Puhli) 1866 aastal ostetud,  
Marjametsa Koha maaft olen Gustaw Koopa  
Kätte 8 tünn maa pruukida annud.

Gustaw Koopa on selle maa tüki pealt, mis minna  
tema Kätte pruukida olen annud; minna mitme  
kordse Keelu vastu; maaft wedanud ja metsa  
raimunud. Maa wedamise auku, põllu jääres  
mis Gustaw Koopa 1833 ja 1839 aastal, minna Keelu  
vastu, oma ostetud Allika Koha peale on  
wedanud; on 3 ruut fülda juur.

Suuri puud on raiunud 1839 aastal 49 puud;  
nimelt: 1. puu 13 tolli kannust mõeta. - 4. puud  
15 tolli. - 1. puu 13 tolli. - 2. puud 10 tolli.  
12. puud 9 tolli. - 6. puud 8 tolli. - 3. puud 7 tolli  
9. puud 6 tolli. - 6. puud 5 tolli.

Puu juur 6. kaskke, 3 kuuske, 33 leppa ja 2 aaba.  
Need puud on Gustaw Koopa ostetud, Allika Koha peale  
praugetud. Ja ka 7 fülda agu.

Gustaw

Gustaw Koopa kaebas, Keiserlikku Haljala Kehelkonna  
Kortu, et Metfikku walla Tallitaja minna (Daniel Puhli)  
palwe peale, puu raiumise ja maa wedamise  
selle Marjametsa Koha maaft real Kaskis Seisma  
jätta. - Gustaw Koopa ütles, Keiserlikku  
Haljala Kehelkonna Kortu ees, et tema hobis



wähe<sup>(puid)</sup> on raiunud, ja maad wedanud.  
Keiserlik Kalgale Kehelkonna Kohns mõistus:  
(ilma et tunnistust oleks küsinnud) Gustaw Koopa  
wäib selle Marjametsa maa tükki pealt, nii  
pealjo metsa raiuda ja maad wedata Kuu temal  
(Gustaw Koopal) tarwis on. -

Daniel Pruht

88 = 8595.

Wettsuil.

Auf Laß des Prinzen Friedrichs von Mecklenburg  
ist mir von dem kaiserlichen Oberlandesgericht  
in Appellationsprozeß des Samuel Pruht mit  
dem Gustaw Koopa und des Landmanns  
Lutzmann betreffend das Wettsuil des Kier ländlichen  
Dreißigjährigen vom 10. Januar 1889 - geneigt das  
nach Vertrag dieser Sache in öffentlicher Gerichtsitzung  
vom 9. September a. e. beschlossene Kapitulatio-  
nen - des für Kraft verkündet:

- Das das Wettsuil des Kier ländlichen Dreißigjährigen vom 10. Januar a. e. insfolgt dessen
1. die auf dem Namen des Samuel Pruht verzeichnete Marjametsa - Halla in Grund lagen des Art. 58 des kaiserlichen Dreißigjährigen ordnung als veräußert zu gelten fort, und Gustaw Koopa demnach mit seinem Aussprochens auf einen Teilung der Halla abzugeben ist.
  2. Samuel Pruht jedoch verpflichtet ist, dem Gustaw Koopa den vom Landmann Lutzmann zugesetzten Dreißigjährigen in Lutzmann von 450 Rbl. pr. um die auf 378 Rbl. 65 Cops. zu veräußern - gründen, auf dem von ihm bewirkten Teile der Halla vorgenommene Arbeiten und Abrechnungen, in Summa 828 Rbl. 65 Cops. in gleicher vom 1. September 1889 und vom 1. September 1890 fälligen Rat zu zahlen, compensatis expensis,



Abwieslichkeit im Auftrage zu bestätigen  
ist, jedoch auf mit der Modification, dass Stempel  
Precht dem Gustav. Kopas weiß der die weiß der  
Dauerschilling ergab 450 Rthl. vier noch 318 Rthl.  
65 Cop. in Summa demnach 768 Rthl. 65 Cop.

7: siebenhundertachtundsechzig Rthl. fünf und  
sechzig Cop. / und zuerflue fort - und b. mit der  
Ergänzung, dass Kopas noch fünfzig Jahre  
Auszahlung zur Kömmung der vorerw.  
inungsfähige Gült der Stelle zu verpflichten  
ist; compensatis expensis,

und bei der die Stücken der vorerw.  
Länge der vorerw. der vorerw. Kopas  
fordert von Precht förmlich Marktmanney und  
Luffmierung seiner mollen Eigenen Stempel  
von der Gült der vorerw. Musikus zwischen der  
Gemeinschaft der vorerw. 16. Dec. 1750  
Tages großer Margaretha - Stelle, und der  
für die Jahre 1866 gemessen mit Precht  
von J. Lindemann für 900 Rthl. unregelmäßig  
stalt zuerkennen, dass Tadel von ihnen zum  
Kaufpreis 450 Rthl. beitrug, der Kaufvertrag  
jedoch nur pro forma auf Prechts Namen abge-  
schlossen und corroborirt worden; und vorerw.  
forderte Kopas Auszahlung der 450 Rthl. nach  
845 Rthl. 20 Cop. für seine Malivortionsarbeiten,  
bestehend in der Fortsetzung eines Thierzimmers,  
in Oberräumen, Mispauung, Füllung  
nigung und Anfertigung. - Precht dagegen  
bestätigt ab, dass Kopas Mithilfe der vorerw.  
der vorerw. 450 Rthl. mindestens als der vorerw.  
von ihm vorerw. und durch die Margaretha  
für die laborsähnliche Mithilfe der Gült von

Margaretha überlassen zu sein; und die  
vorerw. nur seine Eigenen Stempel  
Stücke übergeben und die zu forderte Malivortions-  
Arten der Malivortions. - Von der beiden  
gegen die Gült fort M. Schenck aufgegeben,  
dass er seine Kaufverpflichtung zwischen Precht und  
Lindemann als Gült für die Gült der vorerw.  
von Kopas Kaufvertrag keine Rede gemessen,  
dagegen mollen J. Rosenbaum, H. Precht und  
Lero Tennert und die zwischen Kopas und J. Precht  
aufgegebene Aufträge antworten fordern, dass  
Linda die Stelle zu der Gült zuerkennen,  
und bezuglich sein, dass Kopas seine Gült in  
nie Eigenen Stempel und seine Malivortions-  
arbeiten unregelmäßig sein. - Der Kaufpreis  
nicht unregelmäßig sein, dass, in der Stelle gemessen  
Art. 58 Lindemanns Gült zu seiner mollen  
Auszahlung zu klein sei, Precht in Eigenen  
der Stelle zu unregelmäßig und dem Kopas die  
zu forderte Mithilfe und zu zahlen sein.  
In Folge Appellation Prechts ließ der vorerw.  
der Kaufpreis die Malivortions durch Experten  
bestimmen, und einen Auftragswert der Stelle  
von 348 Rthl. 65 Cop. ergab; demnach der Kaufpreis  
nicht der oben unregelmäßig Malivortions sein,  
und irrtümlich steht der Ziffer 348 die Ziffer 378  
in Malivortions vorerw.

Obgleich die Malivortions appellierten beiden Liti-  
ganten und Obervortions, - Kopas, und  
für nicht der Eigenen Stempel von der Gült der  
Stelle zu ergab, - Precht, und für nie  
zu Folge Auftrags für die unregelmäßig Malivortions  
arbeiten unregelmäßig sein, und unregelmäßig



zu gleich Kopra zur Römung der Kulla unvollständig  
und unvollständig. Kopra ist eine Appellation der  
mit zu weit fortzugehen, das der Brief 3 Jüngere  
den gemeinlichen Brief unvollständig sind jedem  
falls nach der Corroboration des Briefes contractus  
dieser nach alt 20 jährigen Besitz des Eigentümers  
unvollständig sein, sowie dass die gesetzlich geordnete  
nicht gegen die vacua Verfügung nicht bestehen,  
das ist nicht nur eine Verfügung sondern die Güter  
zu den unvollständigen Grundstücken seiner  
sind Briefe fundat. Briefe seinerzeit ist für die  
justificando nicht, dass Kopra nur Pfandbriefe  
sind und alt polen unvollständig art. 1534. Provinzial.  
Brief III nicht nur auf Befehl der unvollständigen  
sind nicht die unvollständigen unvollständig  
sein, wie schon in casu der Brief, der nicht zu  
Kopra die Briefe für die, ist, Brief, nicht nicht,  
aber so der Brief, der nicht nur die unvollständigen  
zustand sind die Güter sei, wie schon  
da, der Brief unvollständig sind die unvollständigen  
aber so die Kopra ist die Briefe unvollständig  
sein.

Das Oberlandesgericht hat nun, nach Aufse-  
hung des vord. unvollständigen referend.  
Vorstandes, seinerzeit Folgendes in seiner  
Gang zu nehmen.

Die unvollständige Erklärung, dass Kopra sind  
den unvollständigen Majoritäts der Briefe  
die Briefe der Kulla mit dem Charakter nicht  
Eigentümern besitzend, unvollständig sind unvollständig  
sind, dass er zum Briefe 450 Rthl. unvollständig  
sind nach der Briefe die Briefe der Briefe unvollständig  
sind. — Alles dies ist die Briefe unvollständig.

sozial für die Eigentümers - wie für die Pfand-  
Briefe der (unvollständig. Provinzial Brief III art. 1499, 1512);  
unvollständig unvollständig ist nicht, ob Kopra gleich-  
wie Brief, als Brief mit Briefe unvollständig.  
Daher, aber mit Briefe unvollständig oder  
Pfandbrief contract obzupflanze oder obzupflanze  
gemeinlichen Brief unvollständig sein. — die  
unvollständige Briefe nicht unvollständig die Briefe  
dass nach Briefe nicht die Corroboration Briefe con-  
tractus sind der Briefe unvollständig nur die Briefe  
(art. 809 l. c.) nicht Briefe unvollständig Briefe  
Briefe der Briefe Kulla zu unvollständig sein, zumal  
Kopra zu den Briefe Briefe Briefe unvollständig.  
nicht unvollständige Briefe unvollständige Briefe unvollständig  
denn über unvollständig die Briefe unvollständig  
Briefe die 450 Rthl. nicht Briefe unvollständig Briefe  
Briefe unvollständige von Kopra unvollständig sein.  
— Die Kopra trotz der Briefe unvollständig,  
so unvollständig art. 864 l. c. die Briefe unvollständig.  
nicht unvollständige, der Briefe unvollständig  
die Briefe unvollständig; das ist nach dem Briefe  
art. 864 der Briefe unvollständig, dass nicht Briefe unvollständig  
nicht Briefe unvollständige Briefe unvollständig - die  
Eigentümers Briefe unvollständig sein, nicht Briefe unvollständig  
sein, - sind die Briefe unvollständig ist aber Briefe unvollständig  
unvollständig, dass er Briefe Briefe nicht Briefe unvollständig  
unvollständige Briefe unvollständig sein sind  
sowie mit der Briefe unvollständige Briefe unvollständig  
nicht Briefe unvollständige Briefe unvollständig art. 3019 ib.  
für unvollständige Briefe ist. Es Briefe ist die Briefe  
unvollständige Briefe unvollständig nicht Briefe unvollständig,  
obzupflanze unvollständig, dass Briefe unvollständig Briefe







# Juhataja õpetus

selle kohta, keda teed mööda käia tuleb, kui Landstoia peakohtu mõistmiste vastu, waidlemiste asjus, Kõrge Senati kohtu suuremat kohut tahetakse taganõuda.

Kõige kõrgemast paigast kinnitud ülema riigi nõukohtu arwamist mööda 17-ma Jüri kuu pääwast 1870 aastast seisawad Landstoia peakohtu otsusmõistmised (Urtheilid) waidlemise-protsees asjus suurema kohtu nõudmise al, Kõrge Senati kohtusse: a) kõikides asjus, kelle rahahind üle 600 rbl. käib, b) hinna suuruust arwamata, kõik waidlemise asjad mõisaherrade ja talumeeste wahel, kui nad põlluharimise olekust alganud on.

Selle kohta, mis tähele panna tuleb, kui kõrge Senati kohtus suuremat kohut nõuda tahetakse, pärib seadus 3. Jaani kuu pääwast 1886 aastast järgmist tähelepanemist:

1) See, kes ühest Landstoia peakohtu otsusmõistmisest (Urtheil) suuremat kohut Senati kohtusse nõuda tahab, ei tohi mitte hiljem kui 4-ja kuu aeges, sest pääwast arwata, millal temale Landstoia otsusmõistmine (Urtheil) arakuulutatud saand, oma suurema kohtunõudmise kaebuskirja, wene keeles ülespandub, walitsewa Senati nime peale, Landstoia peakohtusse sisseandma, kust see kaebuskiri kõige täie kirjafoguga ses asjus Landstoia peakohtu poolt Kõrge Senati kohtusse edasiläkitada on.

2) See suurema kohtu nõudmise kaebus on kahewõrra, ühte sõna kirjutatud paberilehtede peal, sisseanda.

3) Sellesama suurema kohtu nõudmise kaebusele on 60 rbl. suurema kohtu nõudmise skillingid juure lisada, ja kui rohkem kui üks ainus suurema kohtu nõudja ühest asjast oja wõtub, siis on iga ühest üksikust osawõtjast 60 rbl. juure lisada, kui neil kõikidel kous ka üks ja seesama asjatoimetaja wolinik oleks. See raha langeb hospidali kasuks, kui Senati kohus suurema kohtunõudmist tühjaks mõistab, kui aga Senati kohus temale õigust annab, siis ta wõib skillingi tagasi nõuda.

4) Kui suurema kohtu nõudmise kiri suurema kohtu nõudja nimel ühest wolinikust sisseantud saab, siis peab üks kohtupoolt pitseriga kinnitatud wolikiri juure lisatud olema.

5) Suurema kohtu nõudmise kaebus peab täieste seadusest ettekirjutatud munstre järel kirja pandub saama. Selle kohta on riigiseaduse X. raamatust 2-ses jäus järgmine juhatus ülespandub:

Art. 201. Kõikidel palwekirjadel, keda kohtusse sisseantakse, peab kõigepealt Keiserliku Majestäti Titul eesotsjas seisma, 4-jas lahutud reades pookstawiwidega suurest A. B. B. õigest kirjutud ja ilma kirjameata ning ilma paranduseta olema.

Märkus: Selle tarwis on Stempelpaberid palwekirjade tarwis trükitud Tituliga saada.

Art. 202. Kõigekõrgemas Titulis peawad järgmised sõnad mahutatud olema: Kõige läbiwalgustut, Kõigewägewam, Suur Härra ja Keiser (nimi) kõige Wenemaa Sjewalitseja, Kõigearmulikum Herrra!

Всероссийскій, Государственный

ВЕЛИКІЙ ГОСУДАРЬ ИМПЕРАТОРЪ

АЛЕКСАНДРЪ АЛЕКСАНДРОВИЧЪ

Самодержецъ Всероссийскій, Государь Всемиловитивъишій!

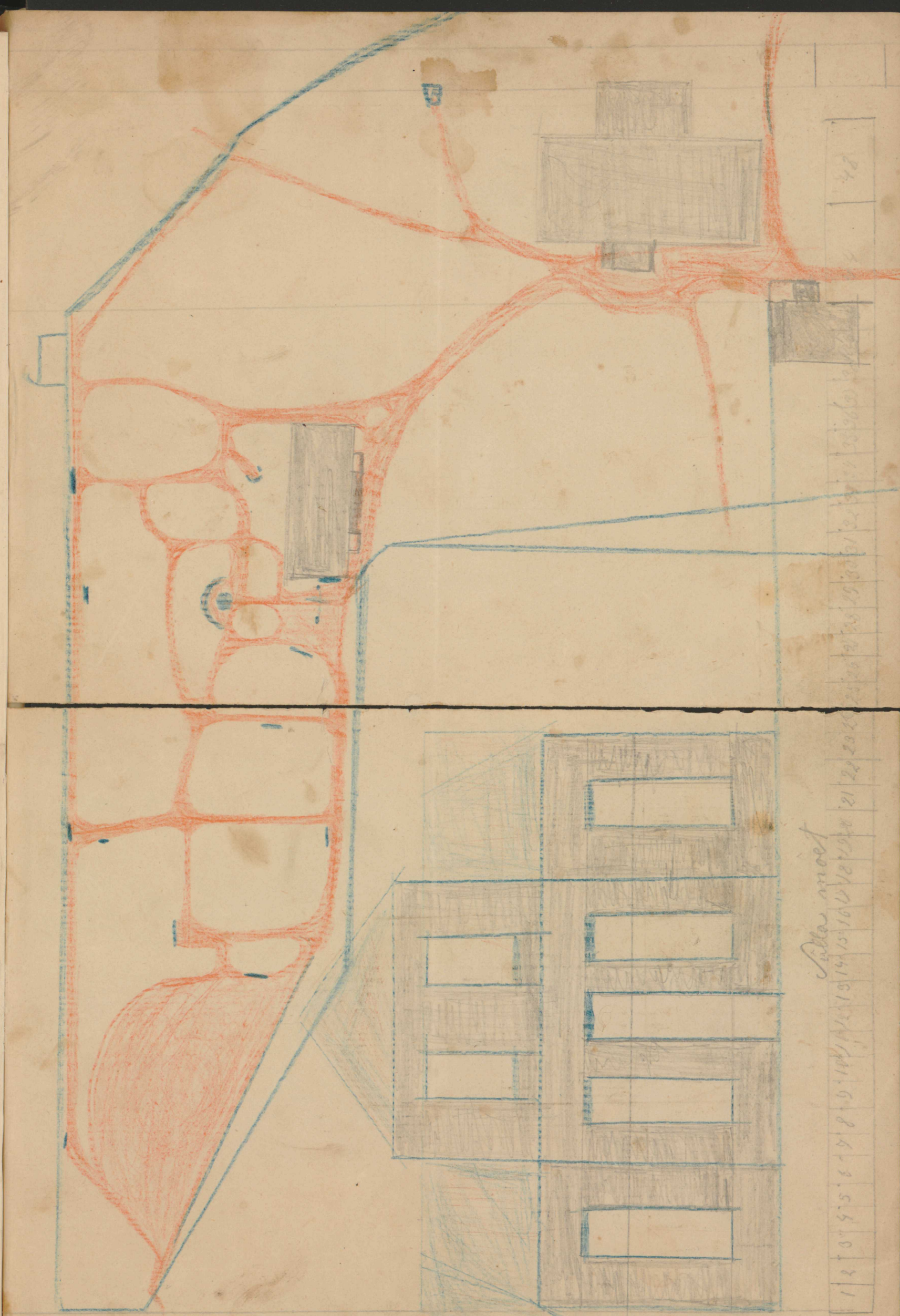
Art. 203. Keiserliku Majestäti Tituli alla on kirjutada: paluja seisus, tema enese ja oma isa nimi ning kõik mis teda ligemalt aratähendab, ja selle järel siis: Mida mina palun (ehk: kelle üle mina kaeban) on järgmistest numritest näha (punktidest näha) j. n. e., siis on punkt punkti järel nii selgeste ülespanna, et see, mis ühes punktis juba ööldud on, mitte ühes teises jälle teistkorda ööldud ja sedawiisi mitte üks asi teisega segatud ei saa.

Art. 204. Asja selgustamine punktides peab asja tõsi olekut lähidelt ja mõistetaw tõsijelt kokku seadma, wande kombel ja oma enese südametunnistuse waral, mitte kedagi liiga ega ehk kõrwalist asja ei tohi juure segatud olema, ei mitte laimusõnu tarwitada, waid põhjustused ja arutegemised aratähendatud saama, kelle peale palwekiri emast toetab.

Art. 205. Pärast punktide ülespanemist ja neid sõnu: „palun mina kõigealandlikumalt“ on kirjutada: et kästud saab (siin on nimetada, mis palutud saab) otsaks aga on aasta ja kuu pääw ülespanna, ning: „On sisseanda“ (siin peab kohus nimetatud saama, kellesse palwekiri sisseanda tuleb). Seda palwekirja on kirjutatud (kirjutaja nimi), on ülespannud (ülespania nimi) see on: nimi, tsin ehk seisus ehk lisanimi on aratähendada (allakirjutada) ja neid sõnu peawad kirjutajad ja kirjawalmistajad oma enese käega alla kirjutama.



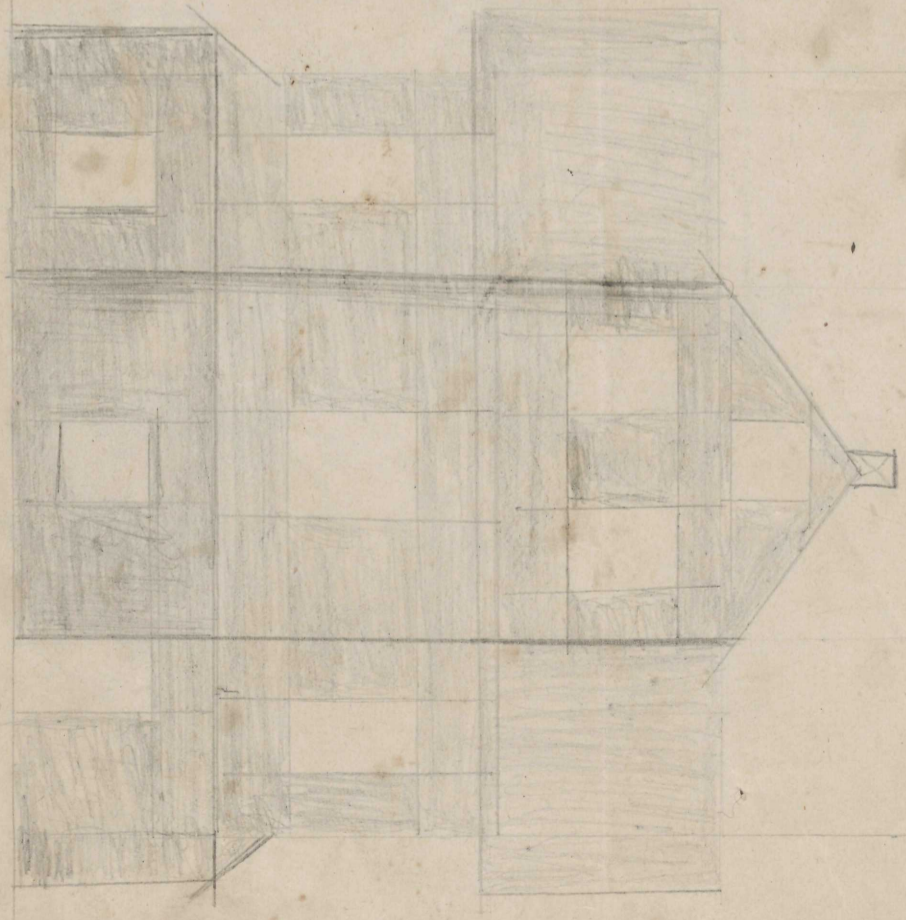
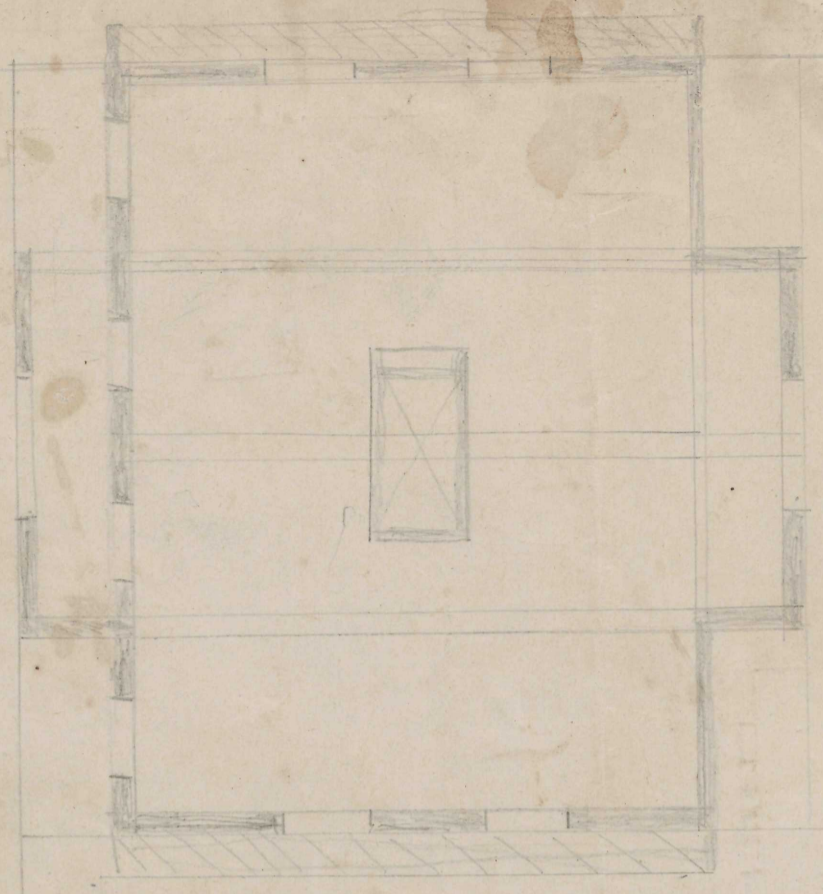
- Art. 206. Selle järel tuleb palwetegijal seda kirja punktide järel järgmisel kombel läbikirjutada: Seda palwetirja (ehk kaebtuse kirja) on (siin on selgeste: „risti-“ „ija-“ ja „liig-nimi,“ tsin ehk seisus kirjutada) oma enese käega alla kirjutatud. Sellejärel peab elupaik äratähendatud olema: linn, linna jäusfond, maja number ja maja omaniku nimi. Väljaspool linna aga: Rubermang, maakond ja selles wiimases weike linn, linna ase, kiriku külla, maapaik ehk mõis j. n. e. — Paluja asemel võib, kui tema ise kirjatundja ei ole, üks ustaw mees allakirjutada (ТОТЪ КОМУ ОНЪ ВЪПРЪТЪ.) (see keda tema usub). Palwetirjad ehk muud teised sisseandmised, mis riigi walitjusele ehk kohtudele sisse anda on seesuguste inimeste käest, kes wenekeelt ei oska, saawad küll wõeras keeles allakirjutustega wastu wõetud, aga üfsipäinis wenekeele tõlgiga; seesugune tõlk võib iga kõrwalise inimesest walmistatud saada, aga kohaline politsei ehk Notarius peab tema alla kirjutist kohalikult tunnistama.
- Art. 207. Selljamaal kombel, kuidas eesseiswa art. 207 sees äraõpetud on, peab kaebaja ka oma wastase elupaika teada andma. Kaebtuste kohta neis asjus, mis üfsiku inimese wastu ehk liikwa waranduse kohta tõstetakse, on paluja kohus, kui temal kaawatawa elupaik mitte selgeste teada ei ole, ennast sellepeale toetades, kaawatawa wiimist elupaika nimetada. Asjus, paigal finni seiswa waranduse kohta aga kui temal kaawatawa elupaik mitte teada ei ole, on kaewaja kohus, seda paika nimetada, kus kaawataw enne seda elanud on. Kui tüli ühte asja puutub, mis paigal finni seisab, peab kaebaja, kui kaawatawa elupaik temal teadmata on, seda paika nimetama, kus see liikumata warandus paigal on.
- Art. 208. Palwetirjas nimetud kaebaja elupaik saab jeks arwatud, nagu oleks see temast asja otja lõpeni wäljawalitud. Kui ta seda elupaika wahetab, siis on temal kohus, art. 206 waral kohtule õigel ajal ülesanda, kus tema uus elupaik on. Kui ta seda täitmata jätab, siis maksawad kõik kutsumised ja muud kohtu teadaandmised, mis jenna paika saadetud on, nagu oleks nemad tõeste tema kätte saanud.
- Art. 209. Kui ühest asjast mitu inimest ehk täis wald osa mõtab, siis saab palwetiri selle inimeste kogu, ehk seisuse, ehk ka nende wolniku nime peale kirjutatud.
- Art. 210. Kui mitmest inimesest igauks ühte ja sedasama asja iseäranis omale nõuab, siis peab iga üks neist üht iseäranis palwe kirja sisseandma.
- Art. 211. Palwetirjade kohta, mis ühe liikutawa asja kohta maksawad, on asja hind kindlaste ülesanda.
- Art. 212. Palwetirjade kohta, kes ühe liikumata asja kohta maksawad, on niisama tema hind, mis ta maksab, kui ka tema aastane kasu, keda ta kannab, ülesanda.
- Iga suurema kohtu nõudmise palwetiri peab palujale tagasi antud saama, põhjustades, mis asja pärast see sünnib:
- Kui asi üleülbse mitte suurema kohtu nõudmise all ei seisja.
  - Kui suurema kohtu nõudmise aeg juba möõda läinud on.
  - Kui üks kirja wiga kõigefõrgema Titulis ennast awaldab.
  - Kui ta mitte punktidesse (jäustikudesse) aralahutud ei ole.
  - Kui sõimu- ehk laimamise sõnu leida on.
  - Kui ta mitte palujast alla kirjutud, ehk mitte jäustikudes (punktides) läbikirjutud ei ole.
  - Kui palwetirja walmistaja ja kirjutaja tsin, seisus ja nimi mitte ülesantud ei ole.
  - Kui palwetiri ühest inimesest walmistud, ühest teisest arakirjutud on ja alla kirjutuses seda wahet ei ole ära tähendatud, waid aga üfsi kirjutaja käekirja, iseene ja walmistaja kohta, üles näitab.
  - Kui palwetirjas mitte ülesantud ei ole, kuhu ta peab sisse antud saama.
  - Kui paluja elupaik mitte ülesantud ei ole, ehk ka mitte, kuidas art. 207 nõuab, praegune ehk endine kaawatawa elupaik, ehk see paik, kus liikumataw asi aset on, ei ole äratähendatud.
  - Kui ta mitte seatud stempelpaberi peale ei ole kirjutud.
  - Kui dokumentide arakirjadele, keda palwetirjade juure on lisada, mitte ka weel nendest wõetud iseäranis arakirjad ei ole juure pandud, kelle eest stempelmaksud seatud on.
  - Kui palwetirjadele, keda wolikirjade põhjusel sisseantud saawad, seaduslikud wolikirjad mitte juure pandud ei ole. — Kui suurema kohtu nõudmise kaebtusele jellepärast seatud wolikirjasi ei ole juure lisatud, et nad peakirja kogus (aktides) aset on, siis on see lugu palwetirjas eneses õõlda, muidu ta ei saa mitte wastuwõetud.
  - Kui palwetiri wäljaspool kohut, kirikus, elumajas ehk uulitsal sisseantud saab.
  - Kui palwetiri mitte seatud kohtule sisseantud ei ole.



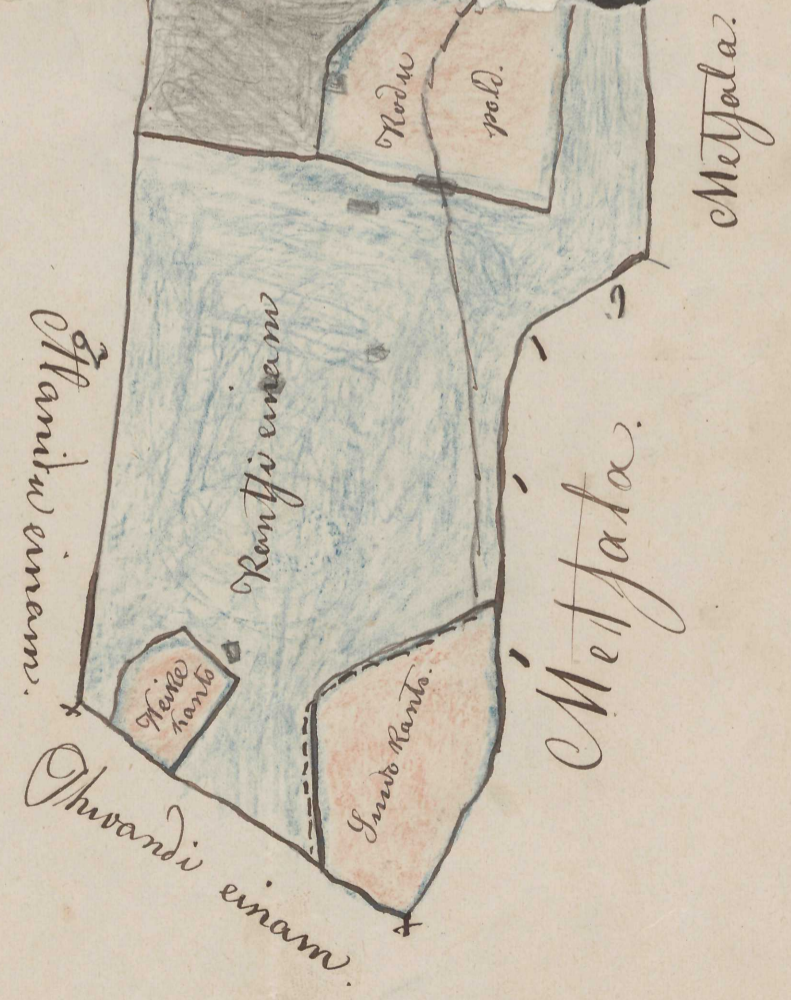
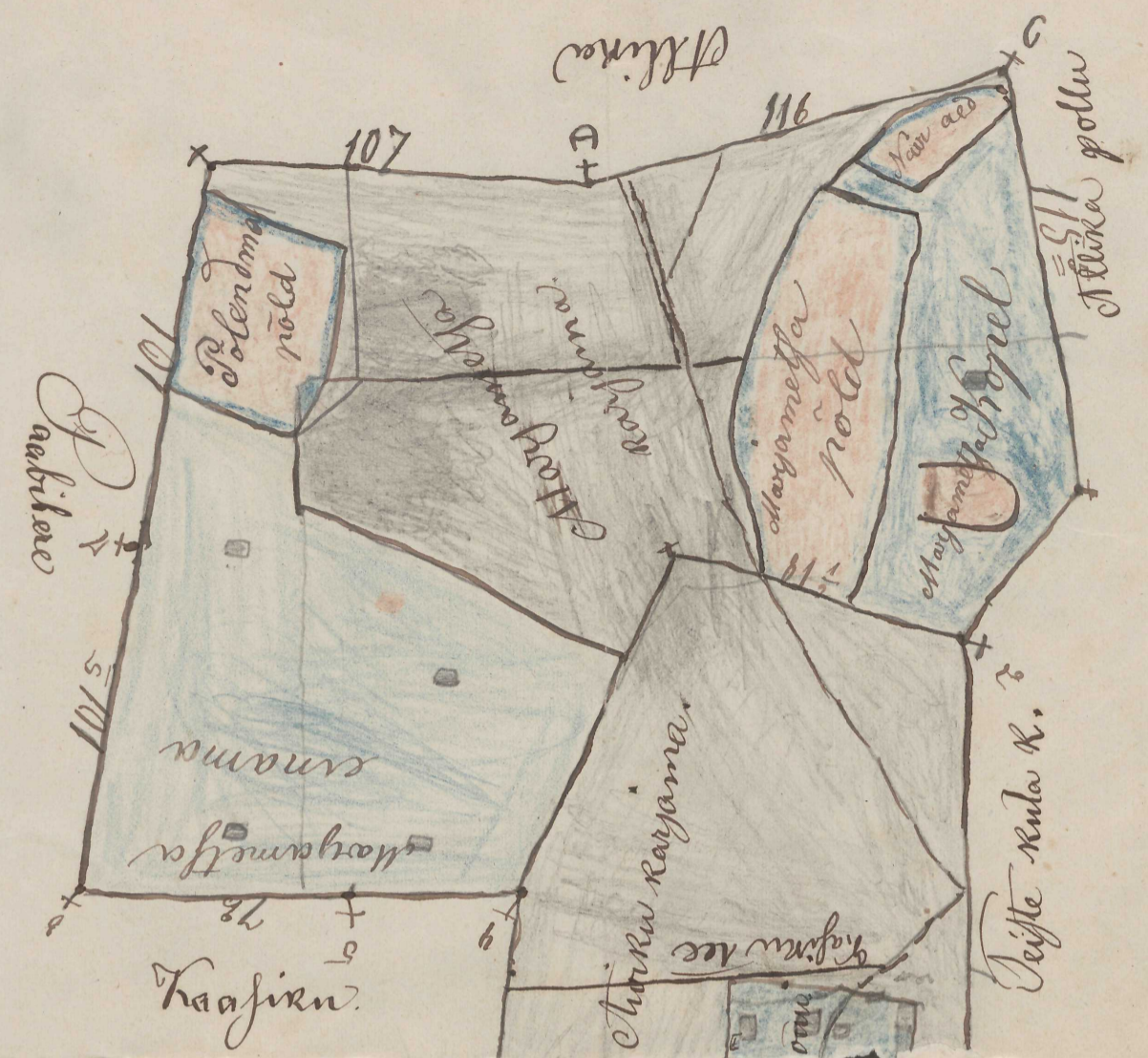


14  
 28  
 38  
 42  
 49  
 56  
 68  
 71  
 77

jala most



*Swirru*



*Swirru*



Weberite jagukonna teadustused.  
Seda, kämlenud Madli Truhl 25<sup>tal</sup> 1889

1889 a.

I. Kowartu. Taduwiise tulnud Rootsi  
maalt kolm wenda, ameti pealest  
kangrud. üks jäinud. Taduwiise  
teine löinud kawortuuse, kolmas  
löinud. Palmse. Wanaafemele, see  
Wanaafeme kocht pinnud, umbes  
üks werst praegusest Kugise talust  
seinal, müüd Aaspere, mõisa maa-  
peal. Seda maja. Aherwart näinud  
Madli Truhl, lappna, ja kuulnud  
silgid jee aherwarres laudma.

II. Teab Madli Truhl näinud, et üks  
mees nimega. Thoomas kelle naene  
nimega Hedwi, olnud, pealt Wana-  
afeme koha pealt wälja, löinud, selle  
pärast et sinna madala maa peale  
ei ole wõinud rohkem pölda, ega  
juuremat kohta, apudata.

Uues elupaigas lubanud  
Palmse härrad küsi, süntsa mad. ma-  
ad; Püs ehitanud Thoomas oma naise  
Hedwiga, uued kooned ja kinnud põldu.  
See kocht maad olnud paksu metsa  
all, mis ehitusse puud jaanud pealt  
jamaft paigast raiitud ja juure wedu,  
kõrgemalt ei ole olnud; nimelt olnud  
ehitusse puud müist leppafed, etäine.  
Hedwi on ehitusse töö juures oma meest  
aidanud, maja üles raiuda. Selle maja  
jess rehetaa, nurgad. wõi kabad olnud  
kaks firgoste üles raiitud, aga kaks  
jälle kõwerikamad, siis arwatakse et  
need kõwerikamad Hedwist raiitud ole-  
ma. Seda jinn raiugitud puistu kuba, rehe-  
gluse ja elukambrite wahel kohal arwab  
Madli Truhl ehk praegust weel alles olema  
kui küll wäljapoolled seinad mitmel  
korral muute on ehitud.

2



See elitaja. Thoomas olnud ameti poolest kangur ja nudunud Palmse härradele kaha, eest kangaid ja see uus elitaja koht olnud nimega: Kugise.

III. Thoomas ja Hedwig oli kaks poega ja viis tütar.

1. Vanem poeg Tanel, jäenud Kugise kaha, järijaks kangruks kui isa Thoomas? - aasta, vanadusel ära, furi ja Poeg Tanel alles 18 aastad wana, olud siis kofinud noorelt amale ka, noore naise, Wäpse pere furi rahwa? - ja Truutu tütre Maie.

2. Poeg Joop furred ära, nooremhema? aasta wamadusel. -

3. Tütar Madli fannud mehele Kawastu Rapiwere külasse Peinu-Mardi Hansule

4. Tütar Mari, fari mehele Wäpse pere furi rahwa furiile. -

5. Tütar Ann fari mehele Eruekõrwe käimale Jakobile. -

6. Tütar Lohwi fari mehele Ojäärse Jakob Ojäärsele. -

7. Tütar Liisa furred tütrana ära, ja Maie.

III. Kugise Tanelil olnud kaksist kümme last 3 poega ja 9 tütar.

1. Poeg furi kes lüü nime wätanud - Weber kutsutud Palmse mäisa teenima kangruks 18 aasta wamadusel, ja kofis Põdraläpe Abrami ja Kais tütre Liise naiseks.

2. Tütar Liisa fari mehele Metfikku Wäljaotsa Kivõpanile Puumannile. -

3. Poeg Kertu Weber jäi Kugisele isa koka pidama ja kangru ameti koad mäisa le tegema ja kofis Sagadi Marjapõllult mäisa koka tütre Maarja naiseks. -

4. Tütar Madli fari mehele Palmse Pärkali Hansule, Prahilile, kes mäisa, olle pruual oli.

Madli Prahil kes minule furi Weberi poja Magnusele feda fudukanna headust 25<sup>tal</sup> - Novembril 1889a jutustas, mis fura rija prandud, rõõkis ka minule üht mälestuse arja, see on ühest teist, mis

arwata annab et see mees wanaemast jõe ka Rootsi moolalt kaasa, toodud kuld. Kõik kangru, töö on olud.

See tek olud tema noorel põlwele tema isa Taneli talus Kugisel, mida kirish fäidul, joelgade peale wätud tema iluduse ja fassuse pärast armastades, See tek olud nistide fisse mil met karwa, willase lüngast kojutud, nii et keine pool, fite ja keifal pool, tõredad, lüngud, lüngadest kojutud olud.

Temal kui noorel neimil tulnud himu fäherduft kenaduft püüda jõrel teha; mis temal aga mitte heastki korra põle läinud; Püüfannud wanaemate poolt ööldud;

Seda ei ole füt inimeste käed teinud ja selle tööle peawad ifäraliselt riistad olema.

Madli jutustas: Kui tema, weike laps olud, füs rääkinud, wanaad, inimesed: Kuid tuli uus õigus! (priinus)! Püüf tema, kui ka, keifed lapped, fannud nü räämfaks et näd, omaraõemu tegudega kohtunud awaldada, fex koemus harkitud nii, kangru fangis rüpaama, et fangis põhi alt ära, plattfatanud, ning sellega alligi, oja-põlwe fangis põhi purustatud.

5. Laps furred? Millal? Kuni?

6.	"	"	?	"	?	"
7.	"	"	?	"	?	"
8.	"	"	?	"	?	"
9.	"	"	?	"	?	"
10.	"	"	?	"	?	"
11.	"	"	?	"	?	"
12.	"	"	?	"	?	"